

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών

Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών

Πανεπιστήμιο Πειραιά

**“Πως μεταβλήθηκαν οι επιχειρησιακές δραστηριότητες του NATO
μετά τον βομβαρδισμό της Σερβίας το 1999: Μία συγκριτική
ανάλυση.”**

Σπουδαστής: Δημήτριος Ζαμπουνίδης (mu23013)

Επιβλέπων Καθηγητής: καθηγητής κ. Αριστοτέλης Τζιαμπίρης

Ιούνιος 2025

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that has been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in an immediate revocation of the degree title.

Δημήτριος Ζαμπουνίδης

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1 Εισαγωγή 11

- 1.1 Σχετικότητα - Σύνδεση.11
- 1.2 Το NATO στον Ψυχρό Πόλεμο.12
- 1.3 Το NATO μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (1991-1998).12
- 1.4 Η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο.13
- 1.5 Η επέμβαση του NATO στο Αφγανιστάν.13
- 1.6 Ερευνητικό ερώτημα.14
- 1.7 Μεθοδολογία15
- 1.8 Δομή.16
- 1.9 Υπάρχουσα Βιβλιογραφία.17

Κεφάλαιο 2. Βομβαρδισμός της Σερβίας από το NATO. Ιστορικό και συνέπειες18

- 2.1 Ιστορικό πλαίσιο.18
 - 2.1.1 Μεσαίωνας και Οθωμανική κατοχή.18
 - 2.1.2 Βαλκανικοί Πόλεμοι και Πρώτος Παγκόσμιος (1912-1918).19
 - 2.1.3 Interbellum και Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.19
 - 2.1.4 Post Bellum έως το 1998.20
- 2.2 Σερβική απάντηση / εθνοκάθαρση.22
- 23
- 2.3.1 Λόγοι επέμβασης.24
- 2.3.2 Rambouillet και αναγκαστική άρνηση.25
- 2.3.3 Βομβαρδισμός και Νατοϊκή υπεροχή.26
- 2.4 Αποτελέσματα.29
- 2.5 Κριτική30
 - 2.5.1 Νομική Υπόσταση.30
 - 2.5.2 Νατοϊκός “εγωισμός”.32
 - 2.5.3 Ανεξέλεγκτη χρήση βίας και κοινή γνώμη.33
- 2.6 Συμπεράσματα.34

Κεφάλαιο 3. Το NATO στο Αφγανιστάν. Ιστορικό, συμμετοχή και αποτελέσματα 36

- 3.1 Ιστορικό πλαίσιο και Δίδυμοι Πύργοι.36
 - 3.1.1 Έξαρση του Ισλαμικού Εξτρεμισμού και Al Qaeda.36

3.1.2	11η Σεπτεμβρίου του 2001	38
3.2	Αντίδραση των ΗΠΑ	40
3.2.1	Εσωτερική αναδι-οργάνωση	40
3.2.2	Πολιτισμική “απάντηση”	41
3.2.3	Εξωτερική Πολιτική	42
3.3	Επέμβαση του ΝΑΤΟ	43
3.3.1	Πρώτες ενέργειες	43
3.3.2	ISAF	44
3.3.3	Εμπόδια	46
3.3.4	Αποστολή Αποφασιστικής Υποστήριξης (Resolute Support Mission)	48
3.3.5	Απομάκρυνση Νατοϊκού προσωπικού	49
3.4	Αποτελέσματα και κριτική	49
3.4.1	Αποτελέσματα	49
3.4.2	Κριτική	50
Κεφάλαιο 4.	Σύγκριση	52
4.1	Εισαγωγή	52
4.2	Νομική υπόσταση	52
4.3	Αποστολές και περιεχόμενο	53
4.4	Αποτελέσματα	54
Κεφάλαιο 5.	Συμπεράσματα	56
Βιβλιογραφία		64

Ακρωνύμια

FRY	Federal Republic of Yugoslavia
KLA	Kosovo Liberation Army
MKO	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
NATO	North-Atlantic Treaty Organisation
KFOR	Kosovo Force
Η.Π.Α	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
Π.Γ.Δ.Μ.	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
UNMIK	United Nation's Mission in Kosovo
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
WTC	World Trade Center
DHS	Department of Homeland Security
OEF	Operation Enduring Freedom
GWOT	Global War on Terror
AWACS	Airborne Warning and Assistance Force
ISAF	International Security Assistance Force
ANDSF	Afghan National Defense and Security Forces
PRT	Provincial Reconstruction Teams
RSM	Resolute Support Mission
Σ.Α.	Συμβούλιο Ασφαλείας

Περίληψη

Το NATO αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς σταθεροποιητές της διεθνής σκηνής. Η συμμετοχή πολλών και ισχυρών κρατών στη συμμαχία έχει δώσει αρμοδιότητες στον οργανισμό να διαχειρίζεται κρίσεις και να λειτουργεί συμπληρωματικά σε επιχειρήσεις στρατιωτικού και μη περιεχομένου. Μία από αυτές τις κρίσεις που αποφάσισε να αντιμετωπίσει το NATO ήταν και οι αυθαιρεσίες του Μιλόσεβιτς εις βάρος του Μουσουλμανικού πληθυσμού στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου. Ο τρόπος με τον οποίο το NATO διαχειρίστηκε το πρόβλημα, καταλήγοντας στον βομβαρδισμό της Σερβίας τον Απρίλιο του 1999, χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, γέννησε ερωτήματα για τις ευθύνες που μπορεί να έχει ένας διεθνής οργανισμός καθώς και για την ανάγκη ύπαρξης μίας τέτοιας συμμαχίας. Η παρούσα διπλωματική προσπαθεί να αναλύσει την σειρά λαθών που οδήγησαν στην τελική απόφαση του βομβαρδισμού.

Μία συγκριτική ανάλυση παρουσιάζεται στην παρακάτω εργασία, εξετάζοντας την συμμετοχή του NATO στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, ξεκινώντας από την επομένη της τραγικής τρομοκρατικής ενέργειας στους Δίδυμους Πύργους την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να γίνει αντιληπτή η διαφορά στον τρόπο διαχείρισης της κάθε επιχείρησης τόσο στην οργάνωση όσο και στην εκτέλεση των σχεδίων.

Η βιασύνη κινήσεων, η αδικαιολόγητη επιπολαιότητα, η άρνηση διπλωματικής επίλυσης και τέλος η παράνομη ενέργεια του βομβαρδισμού λειτούργησαν καταλυτικά στο να συνειδητοποιήσει ο οργανισμός τον πραγματικό του ρόλο στη διεθνή σκηνή. Η στροφή στον τρόπο διαχείρισης κρίσεων που διαφαίνεται στην αμέσως επόμενη χρονικά επιχείρηση δημιουργεί την εντύπωση πως το NATO μαθαίνει από τα λάθη του και μπορεί να προσαρμοστεί στις περιστάσεις.

Η αποτυχία του NATO στην επιχείρηση στο Αφγανιστάν δεν μειώνει την σημασία της παρουσίας του στην περιοχή. Απλώς δημιουργεί το ερώτημα της οριοθέτησης των στόχων και των λειτουργιών μίας αμυντικής/στρατιωτικής συμμαχίας, η οποία όχι μόνο ξεπέρασε τα σύνορα της αλλά υπερέβη και των αρμοδιοτήτων της. Το μόνο που μένει να μάθουμε είναι αν και αυτή η επιχείρηση αποτέλεσε μάθημα για τον οργανισμό, κάτι που θα φανεί στο τρόπο που θα διαχειριστεί τον πόλεμο Ρωσίας-Ουκρανίας καθώς και την κρίση στην Μέση Ανατολή με κύριους ενόχληστους το Ισραήλ και το Ιράν.

Abstract

Nato is one of the most important stabilizers in the global scene. The participation and cooperation of many strong states in the alliance has given responsibilities to the organization to manage global crises and function supplementary in many military and non-military operations. One of those challenges that NATO wanted to be involved in was the humanitarian crises caused by Slobodan Milosevic's oppression of Muslim-Albanians located in Kosovo. The way NATO handled the situation, resulting in Serbia's bombing in 1999, without the UN Security Council approval, created a general suspicion around the responsibilities an International Organization, such as NATO, should have as well as a general question as to why such an alliance should exist in the first place. This thesis explores the sequence of mistakes that led to the final decision of Serbia's bombing.

A comparative study is also included, analyzing NATO's involvement in the Global War on Terror, starting the exact next day of the tragic terrorist attack on the WTC on September 11, 2001. This way, one can notice the difference in the behavior of NATO in both operations, related to organization as well as execution of plans.

The hasty decision making, the unjustified carelessness, the refusal of diplomatic solutions/conversations as well as the illegal action of Serbia's bombing led the alliance to think through its future and its responsibilities and how they are carried out. The dramatic change on how NATO integrated new structure and new plans in its actions in just 3 years, in the organization's supportive operation in Afghanistan, shows exactly that NATO is capable of learning from old mistakes and of learning to adapt in the "new war" that is terrorism.

The failure of that operation does not degrade the importance of NATO's presence in the area. It just makes us wonder whether there should be a limit on where NATO should be involved and in what way. Should a military/defensive organization be included in non-military/administrative operations and to what extent? The only thing left to know is whether the alliance's involvement in Afghanistan is yet another lesson to learn, a lesson very useful in the ongoing war in Ukraine as well as in the crisis in the middle east, with Israel and Iran orchestrating another global crises.

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

1.1 Σχετικότητα - Σύνδεση.

Οι διεθνείς οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ιστορίας τόσο σε πολιτικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο. Από την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την ειρήνη στην Γηραιά Ήπειρο, εκκινώντας από την οικονομική συνεργασία, φτάνοντας μέχρι και την Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) 27 πλέον κρατών¹, έως το NATO που έμπρακτα αποδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο που έχει στην διατήρηση της παγκόσμιας ασφάλειας, οι διεθνείς οργανισμοί αποτελούν την πλέον σημαντική δικλείδα ασφαλείας στον παγκόσμιο χάρτη.

Ο Οργανισμός Βορειοανατολικού Συμφώνου (εφ. NATO) αποτελεί, από την ίδρυσή του, το 1949, μία από τις καθοριστικές δυνάμεις για την προστασία της παγκόσμιας ειρήνης. Σκοπός του NATO είναι η εγγύηση της ελευθερίας και της ασφάλειας των μελών του μέσω πολιτικών και στρατιωτικών μέσων². Για την επίτευξη αυτών, έχει χωριστεί σε δύο σκέλη, το πολιτικό και το στρατιωτικό³. Το πρώτο αφορά τις διαβουλεύσεις και τις διπλωματικές συνεργασίες μεταξύ των μελών σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας. Το δεύτερο ξεκινάει τις εργασίες του όταν οι διαβουλεύσεις αποτύχουν και απαιτείται στρατιωτική επέμβαση για την επίλυση των διαφορών. Οι επιχειρήσεις αυτές διεξάγονται στο πλαίσιο της ρήτρας συλλογικής άμυνας της ιδρυτικής συνθήκης του NATO (άρθρο 5 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον) ή με εντολή του ΟΗΕ, που δρα μόνος του ή σε συνεργασία με άλλες χώρες και διεθνείς οργανισμούς.

1 https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries_el

2 https://www.nato.int/nato-welcome/index_el.html

3 <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/nato-north-atlantic-treaty-organisation.html>

1.2 Το NATO στον Ψυχρό Πόλεμο.

Το NATO κατά τον Ψυχρό Πόλεμο (1949-1991) είχε κατά βάση ρόλο περιοριστικό. Προσπάθησε να περιορίσει την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης και να κατευνάσει τα πνεύματα όταν οι απειλές για την διατάραξη της παγκόσμιας ειρήνης ήταν ιδιαίτερα έντονες. Οι δράσεις του δεν είχαν σκοπό την Άμυνα αλλά περισσότερο τον κατευνασμό ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, την Σοβιετική Ένωση και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (εφ. ΗΠΑ), κυρίως με την διατήρηση και την αποδοχή του status quo⁴. Για τον ίδιο λόγο υπογράφηκε και το άρθρο 5 της Συνθήκης, ο ακρογωνιαίος λίθος του NATO⁵, όπου η επίθεση σε ένα μέλος της συμμαχίας εκλαμβάνεται ως απειλή για την ασφάλεια όλων των κρατών μελών. Συνεπώς, μια ενδεχόμενη επίθεση της ΕΣΣΔ σε μέλος του NATO, θα λαμβάνονταν ως επίθεση στο σύνολο των μελών κρατών της συμμαχίας και κατ' επέκταση της υπερδύναμης ΗΠΑ

1.3 Το NATO μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (1991-1998).

Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης έδωσε την ευκαιρία στο NATO να διευρύνει το πεδίο δράσης του και να επεκτείνει τον ρόλο του πέρα από τον αρχικό του σκοπό και να μην περιοριστεί σε λίγα κράτη μέλη. Σκοπός του ήταν η προσάρτηση όσο το δυνατό περισσότερων μελών, ιδίως από τα νεοσυνταχθέντα κράτη που προέκυψαν από την διάλυση της USSR, που θα συμμερίζονταν τον τρόπο σκέψης των δυτικών δημοκρατικών κρατών και θα ήθελαν να τον υιοθετήσουν. Η αλλαγή αυτή διαφαίνεται στις δράσεις του NATO με σκοπό την επίτευξη και την διατήρηση της ειρήνης στις ενδιαφερόμενες περιοχές καθώς και στις ανθρωπιστικές του δράσεις στην προσπάθεια των χωρών αυτών να ανασυνταχθούν.

4 https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm

5 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm

1.4 Η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο.

Ο νέος ρόλος του NATO διαφαίνεται τόσο στην συμμετοχή του στον πόλεμο της Βοσνίας, αλλά κυρίως στην συμβολή του στον τερματισμό της διαμάχης των Γιουγκοσλαβικών (Σερβικών κατά βάση) δυνάμεων με τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσσυφοπεδίου (Kosovo Liberation Army, εφ. KLA)⁶. Το NATO εκμεταλλεύτηκε τις συγκρούσεις αυτές για να βρεθεί στο προσκήνιο και να λάβει ρόλο μεσάζοντα μεταξύ των δύο με σκοπό τον τερματισμό των συγκρούσεων αλλά κυρίως την προστασία των εθνοτικών ομάδων, στα πλαίσια των ανθρωπιστικών του δράσεων. Ο δε βομβαρδισμός της Σερβίας το 1999 από τις δυνάμεις του NATO λειτούργησε ως κατασταλακτικό παράγοντας για την παράδοση του Μιλόσεβιτς.

1.5 Η επέμβαση του NATO στο Αφγανιστάν.

Ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκε το NATO τα γεγονότα στην Σερβία δίχασε τον κόσμο και δημιούργησε πολλά ερωτήματα αν και κατά πόσο ένας διεθνής οργανισμός μπορεί να χρησιμοποιεί τις δυνάμεις του κατά το δοκούν, χωρίς να απολογείται για τις πράξεις του. Αντίθετα με την Σερβία, στην περίπτωση του Αφγανιστάν (2001-2021), το NATO επικαλέστηκε για πρώτη φορά το άρθρο 5 της ιδρυτικής Συνθήκης⁷ και οι δράσεις του συμφωνούσαν ως επί το πλείστον με την παγκόσμια παραδοχή. Έτσι, οι ενέργειες του βρήκαν περισσότερη ανταπόκριση τόσο στην ακαδημαϊκή και νομική κοινότητα όσο και στον απλό κόσμο.

6 Herring, E. (2000). *From Rambouillet to the Kosovo accords: NATO'S war against Serbia and its aftermath*.

7 <https://www.nato.int/cps/en/natohq/110496.htm>

1.6 Ερευνητικό ερώτημα.

Το ευρύ φάσμα δράσεων του NATO μας κινεί το ενδιαφέρον να διερευνήσουμε τον τρόπο δράσης και τη λογική πίσω από τις πράξεις του στη πορεία του χρόνου. Είναι σημαντικό να μπορεί να εξηγηθεί ο τρόπος και οι λόγοι που κινούν τις ενέργειες ενός διεθνούς οργανισμού με τόσο μεγάλη επιρροή στον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη, ιδιαίτερα μετά από γεγονότα, όπως ο βομβαρδισμός της Σερβίας το 1999, που κλόνισαν την παγκόσμια ειρήνη και διατάραξαν την εμπιστοσύνη που είχε ο κόσμος στους θεσμούς.

Έτσι γεννάται η εξής απορία:

Κατά πόσο έχουν μεταβληθεί οι επιχειρησιακές δραστηριότητες του NATO μετά τον βομβαρδισμό της Σερβίας το 1999 τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε ανθρωπιστικό επίπεδο;

Για να κατανοήσουμε το παραπάνω ερώτημα και να μπορούμε να δώσουμε μια πειστική απάντηση πρέπει να αναλυθούν δύο περιπτώσεις:

- A. Η σύγκρουση των Σερβικών δυνάμεων με το KLA καθώς και οι λόγοι και τα γεγονότα που οδήγησαν στο NATO να λάβει μία τόσο σημαντική, για την ιστορία, απόφαση καθώς και τα αποτελέσματα αυτής.
- A. Η συμμετοχή του NATO στον πόλεμο του Αφγανιστάν, ο ρόλος του και ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκε τις καταστάσεις και τις δυνάμεις του.

Η ανάλυση των επιχειρήσεων του NATO στις δύο αυτές περιπτώσεις δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να μπορεί να βρεθεί η πολυπόθητη διαφοροποίηση στις επιχειρησιακές δραστηριότητες του οργανισμού ως αποτέλεσμα του βομβαρδισμού της Σερβίας.

1.7 Μεθοδολογία

Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει πώς άλλαξαν οι επιχειρήσεις του NATO , είτε στρατιωτικές είτε ανθρωπιστικές, μετά τον βομβαρδισμό της Σερβίας το 1999. Για να γίνει αυτό, πρώτα επιλέγεται να αναλυθεί σε βάθος το ιστορικό και τα γεγονότα που οδήγησαν στον βομβαρδισμό καθώς και οι προσωπικότητες που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στις τελικές αποφάσεις. Στην συνέχεια παρατηρούνται τα αποτελέσματα του βομβαρδισμού καθώς και οι αντιδράσεις του κόσμου και της επιστημονικής και νομικής κοινότητας.

Στην συνέχεια, χρησιμοποιείται η μελέτη περίπτωσης (case study) της επιχείρησης του NATO στο Αφγανιστάν με σκοπό να αναδείξει την ωρίμανση του οργανισμού ανά τα έτη, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο διαφοροποιήθηκε η σκέψη και η προσέγγιση του σε ζητήματα κρίσης που αφορούν τον παγκόσμιο χάρτη.

Η επιλογή του Αφγανιστάν δεν γίνεται τυχαία καθώς παρόλο που βρίσκεται πολύ κοντά χρονικά με τον βομβαρδισμό της Σερβίας, εσωτερικοί και εξωτερικοί του οργανισμού παράγοντες περιόρισαν το NATO στο να δράσει διαφορετικά σε δραματικό βαθμό.

Μία ποιοτική, λοιπόν, ανάλυση, σε όλο το βάθος της εργασίας, θα χρησιμοποιηθεί που θα εμβαθύνει στα βασικά σημεία και τα που οδήγησαν στις εκάστοτε πράξεις, καθώς και στις προσωπικότητες που επηρέασαν την κάθε απόφαση, είτε “βιαστική” είτε “συντηρητική”.

1.8 Δομή.

Για να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα θα ακολουθηθεί η παρακάτω δομή που θα περιέχει το ιστορικό πλαίσιο όσο και τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνεται το ιστορικό πλαίσιο των γεγονότων που οδήγησαν στην εθνοκάθαρση των Αλβανών από τον Μιλόσεβιτς, την αντίσταση των πρώτων καθώς και τις συγκρούσεις τους. Στην συνέχεια, θα αναλυθεί ο τρόπος που αρχικά εξέτασε το θέμα το NATO σε μικρή αντιδιαστολή με τον τρόπο που χειρίστηκε το πρόβλημα στην Βοσνία. Έπειτα, αναλύεται η διπλωματική προσέγγιση του NATO στο πρόβλημα, μετά η στρατιωτική και τέλος ο βομβαρδισμός της Σερβίας. Το πρώτο κεφάλαιο καταλήγει στα αποτελέσματα του βομβαρδισμού και στις απόψεις της κοινής γνώμης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το case study του Αφγανιστάν. Όπως στο παράδειγμα της Σερβίας, έτσι και εδώ το κεφάλαιο ασχολείται με το ιστορικό πλαίσιο, τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και τέλος, τα αποτελέσματα και την επίγευση που άφησε η επιχείρηση στον κόσμο.

Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο περιορίζεται στην σύγκριση των δύο επιχειρήσεων κυρίως σε θέματα προσέγγισης, αρχικά διπλωματικά και στην συνέχεια στις στρατιωτικές επιχειρήσεις που είχαν και τον περισσότερο αντίκτυπο.

Η σύγκριση των δύο επιχειρήσεων θα δημιουργήσει ένα πλαίσιο κατανόησης του τρόπου με τον οποίο σκέφτηκε και έδρασε το NATO στην Σερβία και το Αφγανιστάν αντίστοιχα. Με βάση αυτή τη σύγκριση και την ανάλυση θα δοθεί και η απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα.

1.9 Υπάρχουσα Βιβλιογραφία.

Τα μονοπάτια στην προσπάθεια διαλεύκανσης των γεγονότων είναι ιδιαίτερα δύσβατα καθώς η ακαδημαϊκή κοινότητα είναι διχασμένη. Πληθώρα άρθρων και βιβλίων απορρίπτουν τις δράσεις του NATO τόσο στην Σερβία όσο και στο Αφγανιστάν καθώς θεωρούν ότι πρόκειται για ξεκάθαρη παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, ενώ πολλοί αναφέρονται στη παράνομη επέμβαση του NATO στην Σερβία καθώς η μη έγκριση της επιχείρησης από τον ΟΗΕ αφήνει μεγάλα περιθώρια αμφισβήτησης.

Από την άλλη μεριά, πολλοί είναι οι συγγραφείς εξυμνούν την πρωτοβουλία του NATO για επιβολή της ειρήνης στην περιοχή. Πέρα από το πρακτικό του θέματος που ήταν ο περιορισμός της εθνοκάθαρσης των Αλβανών από τον Μιλόσεβιτς, μέρος της ακαδημαϊκής κοινότητας θεωρεί αναγκαία την ύπαρξη ενός διεθνούς οργανισμού που θα μπορεί να κατευνάσει τα πνεύματα και θα διατηρεί το status quo και την ειρήνη έστω και με την άσκηση βίας. Αυτόν τον ρόλο τον είχε αναλάβει το NATO και δεν μπορούσε να φανεί αδύναμο/άβουλο.

Επιπλέον, από ηθικής πλευράς, είναι πολύ δύσκολο κάποιος να ασπαστεί είτε την μία πλευρά είτε την άλλη καθώς κανείς δεν ξέρει πόσα θύματα θα υπήρχαν αν δεν είχε επέμβει το NATO. Η γραμμή για το ηθικά σωστό και λάθος είναι λεπτή και γίνεται ιδιαίτερη προσπάθεια να κινηθεί η εργασία σε σημείο ισορροπίας.

Η υφιστάμενη διχογνωμία δεν αποτελεί εμπόδιο για την εξαγωγή των αναγκαίων πληροφοριών. Αντίθετα, προσφέρει την ευκαιρία για μια όσο το δυνατόν αντικειμενικότερη παρουσίαση και σύγκριση των γεγονότων.

Κεφάλαιο 2

Βομβαρδισμός της Σερβίας από το NATO.

Ιστορικό και συνέπειες

2.1 Ιστορικό πλαίσιο.

2.1.1 Μεσαίωνας και Οθωμανική κατοχή.

Για να κατανοηθεί καλύτερα η συνεχής διαμάχη μεταξύ Σέρβων και Αλβανών στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, πρέπει να γίνει μια ιστορική αναδρομή, συνοπτική μεν εξαιρετικά σημαντική δε. Γίνεται αντιληπτό ότι μία τόσο μακρά ιστορία δεν μπορεί να αναλυθεί στο βαθμό που της αρμόζει, ιδιαίτερα όταν το επίκεντρο της εργασίας είναι οι ενέργειες του NATO στην περιοχή. Ωστόσο, οφείλουμε να γνωρίζουμε πως ξεκίνησε η διαμάχη και γιατί, καθώς θα γίνει σαφές το πώς συνεχίστηκε με τόση ένταση.

Κατά τον Μεσαίωνα στην περιοχή του Κοσόβου κυριαρχούσε η δυναστεία των Νεμάνια, μία δυναστεία Σέρβικη (Βασίλειο της Σερβίας 1217–1346 και έπειτα Σερβική Αυτοκρατορία 1346–1371). Ο πατέρας της δυναστείας Stefan Nemanja καθ' όλη τη διάρκεια της εξουσίας του, είχε εμψύσει στον λαό την χριστιανική (ορθόδοξη) πίστη, ενώ η παρακαταθήκη που άφησε ήταν καθοριστικής σημασίας για την διατήρηση του σερβικού - ορθόδοξου χριστιανικού φύλου κατά την Οθωμανική κατοχή⁸.

Με την εξάπλωση της Οθωμανική Αυτοκρατορίας, το Κόσοβο βρέθηκε υπό οθωμανική κατοχή καθώς και όλη η περίξ περιοχή (1459)⁹. Οι Αλβανοί τότε, βρήκαν την ευκαιρία να εξαπλωθούν και να εδραιωθούν στην περιοχή του Κοσόβου και σε συνεργασία με τους Μουσουλμάνους Οθωμανούς να αναπτυχθούν και να αποτελούν την πλειονότητα εις βάρος των ορθόδοξων χριστιανών Σέρβων. Εις βάρος με όλη σημασία της έννοιας καθώς πολλές ήταν οι περιπτώσεις που οι Σέρβοι αναγκάζονταν να μεταναστεύσουν σε περιοχές της Κροατίας και βορειότερα για να μην παλουκωθούν. Από τότε ίσως να ξεκίνησε η διαμάχη μεταξύ των δύο. Η επιρροή, ωστόσο, της ορθόδοξης πίστης και της ενότητας που

8 Judah, T. (1997). *The Serbs: The Sweet and Rotten Smell of History*.

9 Anscombe, F. F. (2006). *The Ottoman Empire in Recent International Politics-II: The Case of Kosovo*. *The International History Review*

είχε διδαχθεί από την δυναστεία των Νεμάνια διατήρησαν το Σερβικό φύλο ακέραιο καθόλη τη διάρκεια της διασποράς και κατοχής.

2.1.2 Βαλκανικοί Πόλεμοι και Πρώτος Παγκόσμιος (1912-1918).

Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων (1912-1914), οι Οθωμανικές δυνάμεις υποχώρησαν και την εξουσία στην περιοχή του Κοσόβου ανέλαβε η Σερβία. Μετά από τόσα χρόνια όμως, τα δεδομένα είχαν αλλάξει. Η πλειονότητα των κατοίκων ήταν Μουσουλμάνοι Αλβανικού φύλου, γεγονός που ερχόταν σε αντίθεση με τις βλέψεις της Σερβίας για ένα ομοιογενές κράτος. Έτσι, με αίσθημα πατριωτισμού, εκδίκησης και ψυχολογικής έπαρσης, καθώς οι σέρβοι κατά την διάρκεια των βαλκανικών πολέμων μετρούσαν μόνο νίκες, ξεκίνησαν οι διωγμοί των μουσουλμάνων της περιοχής, οι οποίοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στο, προ λίγων ετών αναγνωρισμένο, Αλβανικό κράτος.

Ο βάνανυσος τρόπος με τον οποίον απομακρύνθηκε ο ντόπιος πληθυσμός προκάλεσε αντιδράσεις στον παγκόσμιο περίγυρο. Ιδιαίτερα, η Αυστροουγγαρία θορυβήθηκε τόσο που αποφάσισε την παρέμβαση της. Αποτέλεσμα αυτής της παρέμβασης και του Α' Παγκοσμίου πολέμου ήταν η δημιουργία της Γιουγκοσλαβίας με κυριότερη δύναμη τη Σερβία. Για το Κόσσυφοπέδιο, αυτό σήμαινε την προσπάθεια της Σερβίας να κυριαρχήσει στην περιοχή, πλέον όχι με άμεσα αιματηρό τρόπο αλλά με την εγκατάσταση 60 χιλιάδων Σέρβων. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 1917 ο σερβικός πληθυσμός αντιστοιχούσε στο 26% του συνολικού πληθυσμού του Κοσόβου, ενώ το 1918 το ποσοστό ανέβηκε στο 34%¹⁰. Μία τέτοια απότομη αλλαγή προφανώς οδήγησε σε αντίδραση των μουσουλμάνων της περιοχής που αναγκάστηκαν να σαμποτάρουν την όλη προσπάθεια της Σερβίας με καταστροφή της περιουσίας των σέρβων, την υπονόμευση της ίδιας τους της ύπαρξης κ.α..

2.1.3 Interbellum και Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.

Κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου τα γεγονότα συνεχίστηκαν ως πρότινος. Παρά την επέμβαση της Αυστροουγγαρίας, οι Σέρβοι συνέχισαν να πολεμούν την ύπαρξη Μουσουλμάνων στην περιοχή του Κοσόβου. Οι διώξεις ήταν μικρότερου βεληνεκούς και έντασης, υπό τον φόβο της επέμβασης των Μεγάλων Δυνάμεων στα πράγματα. Παρόλα

10 Judah, T. (2008). *Kosovo: What Everyone Needs to Know*

αυτά, ολοένα και περισσότερο αυξανόταν η παρουσία Σέρβων και η απομάκρυνση Αλβανών από το Κόσοβο.

Τα γεγονότα άλλαξαν κατά τον Β' Π.Π. καθώς το ενδιαφέρον του Μουσολίνι στην περιοχή και η απληστία του Χίτλερ να καταλάβει τα πάντα, χώρισε το Κόσοβο σε 3 περιοχές. Μεγάλη περιοχή του Κοσόβου κατέλαβε η Ιταλία ήδη από το 1939, μέρος του βόρειο Κοσόβου κυριαρχήθηκε από την Χιτλερική Γερμανία ενώ ένα μικρό Νότιο μέρος δόθηκε στην φιλογερμανική Βουλγαρία¹¹.

Η Γερμανία στην προσπάθειά της να κερδίσει την εύνοια του κατά πολύ μεγαλύτερου Αλβανικού πληθυσμού πυροδότησε τον Αλβανικό εθνικισμό και το πατριωτικό αίσθημα σε σημείο που υποκινούσε με τις πράξεις της σχεδόν τον αφανισμό του Σερβικού πληθυσμού. Χαρακτηριστική είναι η δημιουργία της Skanderbeg SS Division το 1944, η οποία αποτελούνταν κυρίως από Αλβανούς εθνικιστές και η οποία σκότωνε και κυνηγούσε με τον πιο βάνανσο τρόπο Σέρβους, Εβραίους και Ρομά. Όπως αναφέρει και ο Malcolm Noel στο βιβλίο του *Kosovo: A Short History* ίσως να πρόκειται για το πιο ντροπιαστικό επεισόδιο στην πολεμική ιστορία του Κοσόβου¹².

2.1.4 Post Bellum έως το 1998.

Με το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το Κόσοβο επανήλθε στην κυριότητα της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας του Τίτο. Οι Αλβανοί της περιοχής αποτελούσαν πλέον τα $\frac{2}{3}$ του πληθυσμού και αυτό ήταν ένα γεγονός που δεν μπορούσε να αγνοήσει ο Τίτο. Το 1946 ο ίδιος φαίνεται να είπε στον Χότζα “ Το Κόσοβο και άλλες αλβανικές περιοχές ανήκουν στην Αλβανία και πρέπει να επιστραφούν σε εσάς, αλλά όχι τώρα γιατί οι Σέρβοι δεν μπορούν να αποδεχθούν κάτι τέτοιο”¹³.

Ωστόσο, αυτό δεν σήμανε τον τερματισμό των εχθροπραξιών μεταξύ Σέρβων και Αλβανών στην περιοχή. Απλώς άλλαξε πλέον η δικαιολογία με την οποία συνέβησαν. Πλέον οι διώξεις δεν είχαν εθνικιστικό πρόσημο παρά κομμουνιστικό-ιδεολογικό πρόσημο. Πιο συγκεκριμένα, μετά τον διχασμό Τίτο και Στάλιν (1948), η Γιουγκοσλαβία με την δικαιολογία ότι προσπαθεί να προστατέψει τα συμφέροντα και την ακεραιότητα της απέναντι στην απειλή την ένταξης του Κοσόβου στη φιλοσταλινική Αλβανία του Χότζα, πήρε μέτρα κατά της ανάπτυξης της περιοχής. Χαρακτηριστικό είναι ότι προχώρησε σε συλλήψεις επιφανών Αλβανών προσώπων, όπως για παράδειγμα του, κατά πολλούς,

11 <https://history.state.gov/countries/kosovo>

12 Malcolm N. (1998). *Kosovo: A Short History*.

13 Judah T. (1997), *The Serbs: History, Myth & the Destruction of Yugoslavia*

Αλβανού Nelson Mandela, συγγραφέα Adem Demaqi ο οποίος φυλακίστηκε για 28 ολόκληρα χρόνια.

Οι Αλβανοί με την σειρά τους προσπάθησαν να προστατευθούν με έναν τελείως διαφορετικό τρόπο. Παρατηρήθηκε ένα baby boom, κατά την περίοδο 1961-1981, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα οι Αλβανοί να αποτελούν το 71% του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου, ποσοστό που σήμερα αγγίζει το 90% . Από πολιτικής-διπλωματικής φύσεως, τα μέτρα που έλαβαν οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου ήταν να απομακρύνουν όσο τον δυνατόν περισσότερες Σερβικές επιρροές. Συγκεκριμένα, η αλβανική-κομμουνιστική εξουσία της περιοχής κατάφερε να απαγορεύσει την χρήση του ονόματος Metohija (Μετ. πολλά μοναστήρια), επειδή ακουγόταν πολύ Ορθόδοξο-Σερβικό για την εικόνα που ήθελε να προβάλλει το Κοσσυφοπέδιο ως Αλβανική επαρχία¹⁴.

Το 1974 υπήρξε τομή στην ιστορία της περιοχής. Το Σύνταγμα που υπογράφηκε έδωσε τόσο στην περιοχή του Κοσόβου όσο και της Βοϊβοδίννας το καθεστώς της αυτόνομης επαρχίας, παραχωρώντας τους έτσι δικαιώματα σχεδόν ισάξια με τα υπόλοιπα μέλη της Γιουγκοσλαβίας¹⁵. Είχε πλέον δική της κυβέρνηση, κοινοβούλιο και δικαστικό σώμα, ενώ είχε ως υποχρέωση να προασπίζει το κοινό καλό της Γιουγκοσλαβίας. Το μόνο που δεν μπορούσε να κάνει είναι να αποσπαστεί από την Σερβία και να συνδεθεί με την Αλβανία. Το Σύνταγμα αυτό ήταν δίκικο μαχαίρι. Προφανώς έδωσε αρκετή αυτονομία στο Κόσοβο να ρυθμίζει μόνο του τα πράγματα του, από την άλλη, οι Αλβανοί του Κοσόβου θεώρησαν ότι το Σύνταγμα αυτό τους έδωσε την ελπίδα για απόσχιση από την Γιουγκοσλαβία και την ένωση με την Αλβανία, ενώ δημιούργησε παράπονα στους Σέρβους οι οποίοι ήταν πλέον έρμαιοι στις διαθέσεις μιας αντί-σερβικής κυβέρνησης και του πονεμένου, κατά τα έτη, πληθυσμού της που ζητούσε εκδίκηση.

Ο θάνατος του Τίτο (1980) έφερε και πάλι αναταραχές. Οι χαμηλοί μισθοί και η φτώχεια κάτω από την οποία ζούσαν οι κάτοικοι του Κοσόβου σε συνδυασμό με την συνεχής μείωση της αυτονομίας της περιοχής δημιούργησε εντάσεις και τον Μάρτιο του 1981 οι εντάσεις εξελίχθηκαν σε εξεγέρσεις. Οι εξεγέρσεις αυτές, οργανωμένες από Αλβανούς φοιτητές και εθνικιστές, καταπατήθηκαν από την Σερβία με φυλακίσεις επιφανών Αλβανών, διωγμούς και δολοφονίες. Με την σειρά τους οι Αλβανοί ολοένα και περισσότερο υπονόμευαν την ύπαρξη Σέρβων καίγοντας χωράφια και αναγκάζοντας τους να υποχωρήσουν στις γύρω από το Κόσοβο αγροτικές περιοχές που θα προστατεύονταν από την Σερβική πλειονότητα.

Το 1989, με την εμφάνιση του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, τα δεδομένα έλαβαν και πάλι καινούριες και πιο άγριες διαστάσεις. Σε λόγο του στην επέτειο των 600 χρόνων από την μάχη του Κοσόβου είπε χαρακτηριστικά “Ηρθε η στιγμή που, βρισκόμενοι στον χώρο του

14 Batakovic D. (2019) *Kosovo and Metohija: History, Memory, Identity*

15 <https://rm.coe.int/the-crisis-in-kosovo/1680718a71>

Κοσόβου, μπορούμε να πούμε ανοιχτά και ξεκάθαρα- έως εδώ”. Από εκεί και έπειτα, οι πολιτικές της Σερβίας ξεκίνησαν να οδηγούν ολοένα και περισσότερο στον κατακερματισμό του Κοσόβου, στην μείωση της αυτονομίας και ανεξαρτησίας και στην καταπίεση των Αλβανών κατοίκων του. Πλέον, όλα τα δικαιώματα που είχαν δοθεί το 1974 ανακλήθηκαν και το Κόσοβο, με συνταγματικό νόμο, ήλθε στην κυριαρχία της FRY (Federal Republic of Yugoslavia) και πάλι. Ο τρόπος με τον οποίο έγινε αυτή η μετάβαση ήταν τόσο σφοδρός που το Κόσοβο και τα Μετόχια αποτελούσε για τους Αλβανούς σύμβολο Σερβικής καταπίεσης¹⁶.

Τα γεγονότα που συγκροτούν την περίοδο 1990-1997 ήταν κατά βάση η προσπάθεια των Αλβανών να προστατευτούν από την σερβική αυθαιρεσία και καταπίεση. Το 1990 καθιερώθηκε από τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα (Ibrahim Rugova) μία παράλληλη αλβανική κυβέρνηση που διαμαρτυρόταν κυρίως ειρηνικά και προσπαθούσε να ενώσει τους Αλβανούς της διασποράς για να προστατεύσουν και να προωθήσουν τα δικαιώματα των Αλβανών του Κοσόβου. Μία, όχι και τόσο ειρηνική, προσπάθεια προστασίας των Αλβανών έγινε φανερή το 1994 με την δημιουργία του Kosovo Liberation Army (εφ. KLA). Σκοπός του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου ήταν η ανεξαρτησία του Κοσόβου¹⁷ και προσπαθούσαν αρχικά τα την πετύχουν με hit and run επιθέσεις. Το 1997 όμως, λόγω αναταραχών στην περιοχή της Αλβανίας δόθηκαν στην χώρα όπλα, από τα οποία 1 εκατομμύριο βρέθηκαν στα χέρια του KLA¹⁸. Τότε το KLA έδωσε το έναυσμα για συλλογική ένοπλη αντίδραση απέναντι στο καθεστώς Μιλόσεβιτς. Το αποτέλεσμα ήταν ο θάνατος και ο εκτοπισμός πολλών Σέρβων από την περιοχή του Κοσόβου. Η ένοπλη αντιπαράθεση μεταξύ KLA και Σερβικού στρατού και αστυνομίας ήταν πλέον γεγονός και έφτασε στο αποκορύφωμα της την περίοδο 1998-1999.

2.2 Σερβική απάντηση / εθνοκάθαρση.

Η σερβική απάντηση στις ένοπλες επιθέσεις του KLA ήταν σφοδρή και λειτούργησε καταλυτικά στην συμμετοχή και τρίτων δυνάμεων στην διαμάχη. Σύμφωνα με αναφορά του Υπουργείου Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών που εκδόθηκε την 1η Απριλίου του 1999¹⁹ φαίνεται να εκτοπίστηκαν περίπου 300.000 Αλβανοί κάτοικοι του Κοσόβου. Ο εκτοπισμός δεν ήταν, όμως, η μόνη μορφή που πήρε αυτή η εθνοκάθαρση.

16 Waller M. , Drezon K. , Gokay B (2001). *Kosovo: The Politics Of Delusion*.

17 <https://history.state.gov/countries/kosovo>

18 Alen B. (1999) *Why Kosovo? The Anatomy of a Needless War*

19 <https://reliefweb.int/report/serbia/ethnic-cleansing-kosovo>

Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι πως όταν έδιωχναν τους κατοίκους της περιοχής συνήθως λεηλατούσαν και ύστερα έκαιγαν τα σπίτια του ώστε να μην τους συνδέει τίποτα με τον τόπο τους. Υπολογίζεται πως 13 πόλεις και αμέτρητα χωριά κάηκαν κατά τη διάρκεια του εκτοπισμού.

Είχε παρατηρηθεί μάλιστα, πως οι πρόσφυγες που έφθασαν στην Αλβανία ή στις πέριξ περιοχές αποτελούνταν ως επί των πλείστων από γυναίκες και παιδιά,, γεγονός που γέννησε την απορία του που βρίσκονται οι άνδρες. Το πιο κραυγαλέο γεγονός που αποδεικνύει την προσπάθεια εθνοκάθαρσης ήταν η απογύμνωση των Αλβανών του Κοσόβου από οποιοδήποτε μορφής έγγραφο που να αποδεικνύει την ταυτότητα και την καταγωγή τους²⁰. Υπάρχουν μαρτυρίες πως οι Σέρβοι στρατιωτικοί αφού τους έπαιρναν τις ταυτότητες, τα διαβατήρια και οποιοδήποτε άλλο έγγραφο ταυτοποίησης τους έλεγαν χαρακτηριστικά να κοιτάζουν μία τελευταία φορά πίσω τους γιατί δεν πρόκειται να γυρίσουν πίσω στο Κόσοβο. Περίπου το 50% του συνολικού πληθυσμού φαίνεται να μην είχε έγγραφα ταυτοποίησης μέχρι το τέλος του πολέμου.

Πιο σημαντικό, ωστόσο ήταν οι μαζικές δολοφονίες ανδρών, οι μαζικοί τάφοι των οποίων ανακαλύπτονται μέχρι σήμερα. Από τα πιο γνωστά παραδείγματα μαζικών δολοφονιών είναι η σφαγή του Racak όπου 45 Αλβανοί του Κοσόβου εκτελέστηκαν ως αντίποινα στις ενέργειες του KLA στην περιοχή.

Η πλήρης αποτίμηση των αριθμών είναι ιδιαίτερα δύσκολη καθώς η απαγόρευση εισόδου στην χώρα διαφόρων Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών (ΜΚΟ) και δημοσιογραφικών συνεργείων από την Σερβική κυβέρνηση, κατέστησε το έργο σχεδόν απίθανο να ολοκληρωθεί με ακρίβεια. Υπολογίζεται πάντως, ότι ο συνολικός αριθμός Αλβανών Κοσοβάρων που σκοτώθηκαν εκεί την περίοδο, από Σερβικές αυθαιρεσίες, κυμαίνεται γύρω στους 10.000.

Παρόλα αυτά υπάρχουν υποθέσεις από πολλούς έμπιστους φορείς, όπως για παράδειγμα από έρευνες της Bundesnachrichtendienst (γερμανική υπηρεσία πληροφοριών εξωτερικού), ότι δεν υπάρχει όντως οργανωμένη προσπάθεια εθνοκάθαρσης των Αλβανών κατοίκων του Κοσόβου. Αντίθετα, υποστηρίζει ότι οι πράξεις των Σέρβων αφορούσαν κυρίως σε ένοπλες δυνάμεις (δηλαδή το KLA) που δημιουργούσαν αναταραχές στην περιοχή και όχι σε αθώους πολίτες. Σε καμία περίπτωση, όμως αυτό δεν αναιρεί τις θηριωδίες των Σέρβων.

2.3 Επέμβαση του NATO και βομβαρδισμός.

20 https://1997-2001.state.gov/global/human_rights/kosovoii/homepage.html

2.3.1 Λόγοι επέμβασης.

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή, το NATO, μετά τη πτώση της Σοβιετικής Ένωσης έχασε την αίγλη που είχε ως ειρηνευτική δύναμη του παγκόσμιου χάρτη και ξεκίνησε να χάνει την δυναμική του και την αξιοπιστία του. Τότε εμφανίστηκε η ευκαιρία να συμπεριληφθεί στην κρίση της Βοσνίας όπου μετά από μια σειρά μέτρων (no-fly zone) και δράσεων (μικρής έκτασης βομβαρδισμοί), οι αιματοχυσίες σταμάτησαν. Για το NATO, η περίπτωση της Σερβίας δεν αποτελούσε κάτι διαφορετικό από αυτή της Βοσνίας. Στο μυαλό του οργανισμού, μία απλή επέμβαση ή απειλή επέμβασης με εναέρια μέσα θα σταματούσε τις εχθροπραξίες και θα “έβαζε στην θέση του” τον Μιλόσεβιτς, όπως πολύ συχνά αναφερόταν στα Αμερικανικά μέσα. Χαρακτηριστικά, η Υπουργός εξωτερικών της Αμερικής εκείνη την περίοδο, Madeleine Albright ανέφερε πως άμα οι διπλωματικές προσπάθειες δεν κατέληγαν σε συμφωνία λόγω άρνησης του Μιλόσεβιτς, τότε η μόνη λύση είναι ο βομβαρδισμός από το NATO²¹.

Καθώς οι ασυδοσίες του Μιλόσεβιτς συνέχιζαν, η παγκόσμια κοινή γνώμη ολοένα και έγερνε στην μεριά της Δύσης (Αμερικής και Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά κύριο λόγο) και πίεζε για συμμετοχή του NATO για τον τερματισμό της εθνοκάθαρσης. Ο κόσμος αναζητούσε τον φορέα εκείνο που θα μπορούσε να επέμβει για ανθρωπιστικούς λόγους και επαναφέρει την τάξη προστατεύοντας τους αθώους. Η αλήθεια είναι πως το ζήτημα του Κοσόβου είχε έρθει στην επιφάνεια με ραγδαίους ρυθμούς κατά τα έτη 1998-1999, με την Αμερική και τις υπόλοιπες δυνάμεις να το κρατούν συνεχώς στην επιφάνεια. Η ενημέρωση για το τι συνέβαινε στο Κόσοβο ήταν τόσο έντονη και καθημερινή που σε πολλούς φαινόταν περισσότερο σαν προπαγάνδα κατά της Σερβίας. Το NATO, ωστόσο, θεώρησε πως μπορούσε να παίξει αυτόν τον ρόλο της ειρηνοφόρου δύναμης βάζοντας σε προτεραιότητα το παγκόσμιο αίσθημα παρά τους νόμους του διεθνούς δικαίου. Έδρασε δηλαδή περισσότερο Καντιανά (με το αίσθημα του χρέους) παρά Γροτιανά (με βάση τους νόμους)²².

Ωστόσο, οι λόγοι επέμβασης του NATO στην υπόθεση του Κοσόβου, δεν μπορεί να είναι μόνο ανθρωπιστικοί. Ο κόσμος, την περίοδο εκείνη, χαρακτηριζόταν από αστάθεια και ανθρωπιστικές κρίσεις, τις οποίες το NATO φαίνεται να αγνοούσε επιδεικτικά. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση έκανε ιδιαίτερη προσπάθεια να “δυτικοποιήσει” τα νεοσυνταχθέντα κράτη που προέκυψαν. Η προσπάθεια αυτή είχε μορφές τόσο ιδεολογικές, με την απόρριψη της Κομμουνιστικής θεωρίας, όσο και οικονομικές/πολιτικές, με την είσοδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αλλαγή του νομίσματος στο κοινό νόμισμα του Ευρώ με άμεσα αποτελέσματα στην εξωτερική

21 https://www.rferl.org/a/1090602.html?utm_source=chatgpt.com

22 Papasotiriou H. (2002) *The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention*

πολιτική. Η Σερβία φαινόταν σαν το τελευταίο κάστρο αυτού του παλιού τρόπου σκέψης και στα μάτια της Δύσης αποτελούσε απειλή που θα μπορούσε να επηρεάσει την κρίση των προαναφερθέντων κρατών. Επομένως, η επέμβαση του NATO στόχευε στην διατήρηση της γεωπολιτικής σταθερότητας στην περιοχή απέναντι μία πιθανή μελλοντική αστάθεια ως αποτέλεσμα της Σερβικής επιρροής.

2.3.2 Rambouillet και αναγκαστική άρνηση.

Η πρώτη επέμβαση του NATO έγινε με διπλωματική μορφή, με την συμφωνία του Rambouillet (18 Μαρτίου 1999). Η συμφωνία σχεδιάστηκε από τις ΗΠΑ, το ΗΒ, την Γαλλία, την Ιταλία ενώ η Ρωσία φάνηκε να έχει αρνητική/αντίθετη στάση. Οι όροι της συμφωνίας μιλούσαν περισσότερο για παράδοση του Μιλόσεβιτς, παρά για από κοινού αποφάσεις με σκοπό την επίλυση των διαφορών, κάτι που δεν έδινε στον Μιλόσεβιτς πολλά περιθώρια αντίδρασης.

Ανάμεσα σε άλλα, η συμφωνία του Rambouillet αναφερόταν στην ελεύθερη κίνηση 28.000 στρατιωτών του NATO (Kosovo Force εφ. KFOR) σε όλη την Σερβία χωρίς καμία παρεμπόδιση και μάλιστα με ελευθερία χρήσης όλων των εγκαταστάσεων της χώρας. Έτσι το NATO θα μπορούσε να διασφαλίσει την ειρήνη στην περιοχή και να επέμβει οπουδήποτε παρατηρούσε ατασθαλίες της Σερβικής κυβέρνησης ή ακόμα και του KLA. Επιπλέον, το NATO θα μπορούσε να δρα χωρίς την έγκριση των Ηνωμένων Εθνών ενώ όποιες πράξεις του οργανισμού και των μελών/στρατιωτών της προστατεύονταν από πλήρη ασυλία σε νομικό πλαίσιο.

Όσον αφορά το Κόσοβο, η συμφωνία δεν μιλούσε για ανεξαρτησία αλλά για ένα καθεστώς μεταβατικό που θα καθοριζόταν μετά από τρία έτη με την συμφωνία των αρχών της περιοχής και την γνώμη των πολιτών, με την πλειονότητα να την αποτελούν οι Αλβανοί Κοσοβάροι. Κάτι τέτοιο, στα μάτια του κόσμου αλλά και του Μιλόσεβιτς, μεταφραζόταν ως μελλοντική ανεξαρτησία του Κοσόβου. Αυτό, ίσως να ήταν και το πιο σημαντικό σημείο καθώς ο Μιλόσεβιτς πάντοτε μιλούσε για την άρνηση του προς την ανεξαρτησία του Κοσόβου, είχε όμως θετικά αισθήματα για την αυτονομία του.

Όπως φαίνεται και από τις υπερβολικές απαιτήσεις της συμφωνίας, ήταν σχεδόν αδύνατο για τον Μιλόσεβιτς να την δεχτεί και να την υπογράψει. Οι ΗΠΑ μέσω του NATO ήθελαν περισσότερο να δώσουν ένα μάθημα στον Μιλόσεβιτς παρά να τον οδηγήσουν σε παραίτηση μέσω συμφωνίας. Η Albright μάλιστα ανέφερε πως: “σκόπιμα θέσαμε τον πήχη πολύ ψηλά. Χρειάζονται να βομβαρδιστούν και αυτό θα γίνει”²³. Ο λόγος της Madeleine

23 Herring E. (2007) *From Rambouillet to the Kosovo accords: NATO'S war against Serbia and its aftermath*

εκείνη την περίοδο ήταν αυτός με το μεγαλύτερο βάρος στην Αμερική καθώς σαν Υπ. Εξωτερικών και με τον Clinton να ασχολείται με την πολιτική δίωξη που υπήρχε εναντίον του, η Albright είχε τον πρώτο και σημαντικότερο λόγο στις πράξεις των ΗΠΑ. Καταλαβαίνει κανείς, πως ο Μιλόσεβιτς δεν μπορούσε παρά να αρνηθεί την συμφωνία ακόμα και αν ήξερε το αποτέλεσμα. Ωστόσο, έγινε μία τελευταία προσπάθεια από το Κοινοβούλιο της Σερβίας στις 23 Μαρτίου το 1999, προωθώντας ένα counter-proposal, το οποίο φυσικά και δεν τέθηκε καν προς συζήτηση αν σκεφτούμε ότι η πρώτη μέρα των βομβαρδισμών ήταν η ακριβώς επόμενη (24 Μαρτίου).

Μετά την αποτυχία των συμφωνιών, ο Μιλόσεβιτς, με σκοπό να μην φανεί ασθενής μπροστά στους Σέρβους πολίτες, ιδιαίτερα σε περίοδο άνθησης του Σερβικού εθνικισμού, συνέχισε τις αυθαιρεσίες του και έπραξε πιο στοχευμένα προς την απομάκρυνση των Αλβανών Κοσοβάρων από την περιοχή. Υπάρχει μάλιστα μία φήμη ότι οι σερβικές αρχές προετοιμάζονταν για την επιχείρηση Horseshoe²⁴. Σύμφωνα με αυτή, θα γινόταν οργανωμένη προσπάθεια εθνοκάθαρσης των Αλβανών από την σερβική αστυνομία και σχέδιο περικύκλωσης των Αλβανών από τρία σημεία και ώθησής τους στα εγχώρια της Αλβανίας.

2.3.3 Βομβαρδισμός και Νατοϊκή υπεροχή.

Στις 23 Μαρτίου του 1999 ο Βρετανός πρωθυπουργός Tony Blair είπε χαρακτηριστικά: “πρέπει να δράσουμε για να σώσουμε χιλιάδες αθώους άνδρες, γυναίκες και παιδιά”²⁵ και την ίδια ημέρα δόθηκε η εντολή για τον βομβαρδισμό της Σερβίας. Ο βομβαρδισμός ενορχηστρώθηκε από τις ΗΠΑ με τον πρόεδρο Clinton να λέει χαρακτηριστικά πως “αν ο Μιλόσεβιτς δεν κάνει ειρήνη θα μειώσουμε την δυνατότητα του να κάνει πόλεμο. Σκοπός του βομβαρδισμού είναι να απωθήσουμε μία ακόμα πιο αιματηρή επίθεση κατά αθώων στο Κόσοβο και αν είναι αναγκαίο, να προκαλέσουμε σημαντική ζημιά στον Σερβικό στρατό ώστε να μην έχει την δυνατότητα να βλάψει τους ανθρώπους του Κοσόβου”²⁶. Θέτοντας ως παράδειγμα τον βομβαρδισμό της Βοσνίας και το πόσο γρήγορα υπέκυψε, οι αρχηγοί των κρατών θεώρησαν πως το ίδιο θα συμβεί και με την Σερβία.

Στις 24 Μαρτίου του 1999 ξεκίνησε ο βομβαρδισμός της Σερβίας, ένας βομβαρδισμός που δεν είχε κάποιο συγκεκριμένο στόχο. Στην προσπάθεια του να φοβίσει τον Μιλόσεβιτς, το NATO δεν χτύπησε μόνο στρατιωτικούς στόχους αλλά και εργοστάσια και άλλα μέσα που κινούσαν την οικονομία της Σερβίας, πολλές φορές τυφλά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα

24 Idib

25 Steinke R. (2015) *A Look Back at NATO's 1999 Kosovo Campaign: A Questionably "Legal" but Justifiable Exception?*

26 <https://clintonwhitehouse4.archives.gov/WH/New/html/19990324-2872.html>

αυτής της αστοχίας ήταν και ο βομβαρδισμός της Κινεζικής πρεσβείας που είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο 3 Κινέζων δημοσιογράφων και 20 τραυματιών και δημιούργησε ρήξη στις σχέσεις μεταξύ NATO και Κίνας. Υπολογίζεται πως στις 78 ημέρες του βομβαρδισμού, περίπου 1200 αεροπλανοφόρα έριξαν περίπου 20.000 βόμβες. Αποτέλεσμα αυτών, ο θάνατος περίπου 5.000 Γιουγκοσλάβων στρατιωτών και η μετανάστευση συνολικά 1.4 εκατομμυρίων πολιτών²⁷. Η μετανάστευση αυτή οφείλεται τόσο στον φόβο του θανάτου από τον στρατό του Μιλόσεβιτς αλλά κυρίως στον φόβο μην το NATO βομβαρδίσει κατά λάθος την περιοχή τους.

Όσο συνεχιζόταν ο βομβαρδισμός και η υποταγή του Μιλόσεβιτς δεν παρουσιαζόταν ως πιθανή λύση, το NATO ήρθε αντιμέτωπο με το ερώτημα του πώς να συνεχίσει κάτι που δεν μπορεί να σταματήσει. Οι επιλογές ήταν τρεις. Πρώτον, να υπάρξουν βομβαρδισμοί από χαμηλότερο υψόμετρο ώστε τα βομβαρδιστικά να πετυχαίνουν τους στόχους τους με ακρίβεια και να υπάρχει η δυνατότητα να πετυχαίνουν μικρότερους και ίσως πιο σημαντικούς στόχους. Ωστόσο, η άμυνα της Γιουγκοσλαβίας ήταν ανεπτυγμένη σε σημείο που μπορούσε να καταρρίψει μία τέτοια προσπάθεια. Επιπλέον, η απώλεια Νατοϊκών αεροσκαφών και προσωπικού σε μεγαλύτερη κλίμακα προξενούσε το άγχος μήπως η κρίση οξυνθεί σε γενικευμένο επίπεδο. Η δεύτερη επιλογή ήταν να βοηθηθεί, ο βομβαρδισμός, από στρατό ξηράς, του οποίου ο ρόλος θα ήταν να περιορίσει και να συγκεντρώσει μεγάλο μέρος του σερβικού στρατού σε συγκεκριμένες τοποθεσίες ώστε να υπάρχει καλύτερη αναλογία κόστος-όφελος στον βομβαρδισμό. Ωστόσο, μία τέτοια οργανωμένη προσπάθεια προϋπέθετε την ύπαρξη υποδομών μεταφοράς του ανθρωπίνου δυναμικού ή την κατασκευή τους. Σχετικά με το δεύτερο, ο περιορισμένος χρόνος το καθιστούσε αναποτελεσματικό και απίθανο. Από την μεριά της Αλβανίας οι υποδομές ήταν ανύπαρκτες ενώ η, τότε, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM), όντας, όπως αναφέρει και το όνομα της πρώην μέλος της Γιουγκοσλαβίας, αρνήθηκε κάθε ανάμειξη.

Το NATO επέλεξε λοιπόν, την τρίτη επιλογή, η οποία δεν περιόριζε τους βομβαρδισμούς σε στρατιωτικούς στόχους, αλλά όποιους στόχους έμελλαν να πλήξουν περισσότερο το ηθικό και την οικονομία της Σερβίας. Η απόφαση αυτή ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνη καθώς να μεν μπορούσε να αποδυναμώσει ηθικά τον σερβικό λαό που θα ζητούσε την παραίτηση/παράδοση του Μιλόσεβιτς αλλά από την άλλη θα προκαλούσε την αντίδραση της κοινής γνώμης, ιδιαίτερα μετά τον θάνατο πολλών αθώων²⁸.

Ο βομβαρδισμός, στην αρχή τουλάχιστον, δεν φάνηκε να επηρεάζει την πεποίθηση του Μιλόσεβιτς ότι μπορεί να διατηρήσει τον ίδιο τρόπο σκέψης και δράσης. Ο σερβικός λαός ένιωθε μία αδικία που λειτουργούσε υπέρ την πολιτικής του Προέδρου. Μάλιστα, κατά

27 Waller M. , Drezon K. , Gokay B (2001). *Kosovo: The Politics Of Delusion*.

28 Papasotiriou H. (2002) *The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention*

την διάρκεια των βομβαρδισμών οι διωγμοί των Αλβανών Κοσοβάρων προς την Αλβανία και την ΠΓΔΜ συνεχίστηκαν και γιγαντώθηκαν, ως αντίδραση. Όσο περισσότερο βομβάρδιζε το ΝΑΤΟ, τόσο πιο αναπτειρωμένο ηθικό είχαν και τόσο περισσότερο ήθελαν να πάρουν εκδίκηση για αυτήν την αδικία, κλιμακώνοντας έτσι την αντιπαράθεση. Επιπρόσθετα, ο Μιλόσεβιτς υπολόγιζε στην απληστία του ΝΑΤΟ να βομβαρδίσει ολόένα και περισσότερα κτίρια και να θανατώσει αθώους σε σημείο που θα έστρεφε την κοινή γνώμη εναντίον του οργανισμού με αποτέλεσμα την κατάπαυση των βομβαρδισμών και τον εσωτερικό διχασμό. Τέλος, ο Μιλόσεβιτς ευελπιστούσε στην Ρωσική έμπρακτη βοήθεια, η οποία, κατακερματισμένη πια, δεν μπορούσε παρά να αγνοήσει τις εκκλήσεις.

Τον Ιούνιο, η Σερβία δεν κατάφερε να σκοτώσει ούτε μία μονάδα του Νατοϊκού στρατού ενώ δέχθηκε υπερβολικές υλικές ζημιές τις οποίες δεν μπορούσε να αποκαταστήσει. Το ΝΑΤΟ με την στρατιωτική τακτική C4+I (command, control, communications, computation and Intelligence) κατάφερε να μειώσει στο έπακρο τις παράπλευρες απώλειες σε σύγκριση με το μέγεθος του βομβαρδισμού, περιορίζοντας έτσι την διεθνή κριτική σε λογικά πλαίσια. Όλα αυτά σε συνδυασμό με την ουδέτερη στάση που κρατούσε η Ρωσία, οδήγησαν την Σερβία του Μιλόσεβιτς να υποκύψει.

Στις 3 Ιουνίου του 1999 το Σερβικό Κοινοβούλιο ενέκρινε την πρόταση του ΝΑΤΟ (Kumanovo Agreement ή Military Technical Agreement) και στις 10 Ιουνίου σταμάτησε και επίσημα κάθε εναέρια ενέργεια του οργανισμού στην περιοχή²⁹. Στην συμφωνία του Kumanovo προβλεπόταν πως οι όλες οι σερβικές δυνάμεις θα αποχωρήσουν από την περιοχή του Κόσοβου, δίνοντας την θέση τους σε Νατοϊκές δυνάμεις (KFOR), οι οποίες είχαν απόλυτη δικαιοδοσία στην περιοχή για να προασπίσουν την ασφάλεια των πολιτών. Επιπλέον, δημιουργήθηκε μία ζώνη 25 χιλιομέτρων εναέριας προστασίας και μία ζώνη 5 χιλιομέτρων επίγειας προστασίας (Air Safety Zone και Ground Safety Zone αντίστοιχα) οι οποίες λειτουργούσαν ως προστατευτικό κιγκλίδωμα για την σταθερότητα της περιοχής. Ήταν αδύνατο για τις σερβικές δυνάμεις να περάσουν αυτό το όριο χωρίς την έγκριση της KFOR. Αρκετά σημαντικό μέρος της συμφωνίας αποτελεί και το γεγονός ότι οι δυνάμεις της FRY (Federal Republic of Yugoslavia) κατά την άμεση αποχώρησή τους θα έπρεπε να ενημερώσουν τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ για όλα τα πλάνα και τις παγίδες/νάρκες που είχαν στηθεί έως τότε, με σκοπό τον αφοπλισμό τους. Με αυτόν τον τρόπο, παρατηρείται η απόλυτη υποταγή των σερβικών δυνάμεων, χωρίς καμία δυνατότητα επιστροφής στο Κόσοβο.

Τέλος, η συμφωνία του Kumanovo δημιούργησε την βάση για να τεθεί σε λειτουργία το ψήφισμα 1244 των Ηνωμένων Εθνών που καθιστούσε το Κόσοβο ένα διεθνές

29 Daalder and O'Hanlon, *Winning Ugly: NATO's War to Save Kosovo*

προτεκτοράτο. Το ψήφισμα αυτό ενέκρινε την παρουσία διεθνούς στρατού για την προστασία των πολιτών, είτε Σέρβων είτε Αλβανών της περιοχής, διεθνών οργανισμών για την ανοικοδόμηση μίας ηθικά αλλά και υλικά κατεστραμμένης χώρας και εγκαθίδρυση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος για την επιστροφή των εκτοπισμένων πληθυσμών. Το τελευταίο προϋπέθετε και την αποστρατικοποίηση του KLA, το οποίο μετά από την νίκη του NATO βρήκε την ευκαιρία να ασκήσει πίεση στους Σέρβους της περιοχής³⁰.

2.4 Αποτελέσματα.

Όπως αναφέρθηκε, η κρίση του Κοσόβου έληξε με την ήττα και συνθηκολόγηση του Μιλόσεβιτς και την απομάκρυνση των στρατευμάτων του από την περιοχή. Οι εχθροπραξίες και οι εναέριοι βομβαρδισμοί σταμάτησαν και πλέον είχε έρθει η ώρα της ανασύνταξης. Η επόμενη μέρα ωστόσο ξεκίνησε με την προσπάθεια του KLA να πάρει εκδίκηση για τις ασυδοσίες της σερβικής κυβέρνησης, συνεχίζοντας την παράδοση που θέλει τις δύο μεριές, όταν βρίσκουν την ευκαιρία, να προσπαθούν να παραγκωνίσουν την αντίπαλη μεριά από την περιοχή του Κοσόβου. Το NATO, ωστόσο, προασπίζοντας την ευημερία στην περιοχή, ανάγκασε τον απελευθερωτικό στρατό του Κοσόβου να απομακρυνθεί από αυτή τη βλέψη και να οδηγηθεί σε διάλυση το 2001.

Στο Κόσοβο αρχικά, δεν δόθηκε η ανεξαρτησία που τόσο καιρό πάλευε να αποκτήσει. Αντίθετα, τα Ηνωμένα Έθνη εγκατέστησαν μία Αποστολή Προσωρινής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κοσσυφοπέδιο (εφ. UNMIK) όπου με πληθώρα διεθνούς προσωπικού, είτε στρατιωτικού είτε πολιτικού, θα διευθετούνταν τα προβλήματα της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, είχε ως αποστολή την ασφαλή επιστροφή των ντόπιων που εκδιώχθηκαν, την προστασία των Σέρβων από ασυδοσίες του KLA καθώς και την ανασύνταξη ολόκληρης της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου. Επιπρόσθετα, σκοπός της UNMIK ήταν η εκδημοκρατικοποίηση, ή καλύτερα η δυτικοποίηση, της περιοχής που θα φαινόταν πιο καθαρά με την σταθερή παροχή δικαιωμάτων στο Κόσοβο αναγνωρίζοντας το ως ιδιαίτερη περιοχή. Σύμφωνα με το πλάνο Ahtisaari (2008) το Κόσοβο πρέπει να περιέλθει σε μία κατάσταση “επιτηρούμενης ανεξαρτησίας”³¹. Για να επιτευχθεί αυτό δημιουργήθηκε πληθώρα θεσμών και Συντάγματος υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, ώστε το Κόσοβο να αποκτήσει κύρος και σταθερότητα στην διεθνή σκηνή, με σκοπό στο μέλλον να λαμβάνει μόνο του τις αποφάσεις που το επηρεάζουν.

Καθώς η ανασύνταξη του Κοσόβου γινόταν με Δυτικά μέσα (NATO και ΟΗΕ) το αμέσως επόμενο αποτέλεσμα ήταν η δυτικοποίηση της περιοχής. Μετά την πτώση της Σοβιετικής

30 <https://unmik.unmissions.org/united-nations-resolution-1244>

31 <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/101244.htm>

Ένωσης, το μόνο προπύργιο που αντιστεκόταν στις δυτικές ιδεολογίες ήταν η Γιουγκοσλαβία με πρωτεργάτη την Σερβία. Η έντονη επιρροή του ΟΗΕ και η εγκαθίδρυση όλων των θεσμών του Κοσόβου κατ' εικόνα των δυτικών, και δη ευρωπαϊκών, δημιούργησε την πεποίθηση ότι πλέον δεν υπήρχε θέση για την Σερβία στην περιοχή του Κοσόβου. Οι διεθνείς οργανισμοί που ανέλαβαν την ανασύνταξη του Κοσόβου, δεν άφησαν περιθώρια μελλοντικής Σερβικής συμμετοχής αν η ίδια η Σερβία δεν άλλαζε ιδεολογικά και εσωτερικά. Κάτι τέτοιο φάνηκε και στις επόμενες εκλογές στην Σερβία όπου δεκαπέντε μόλις μήνες μετά τον βομβαρδισμό, ο Μιλόσεβιτς ηττήθηκε και αναγκάστηκε να αποχωρήσει από τα ηνία του κράτους. Οι Σέρβοι έψαχναν μία νέα σελίδα στην ιστορία τους που θα την έφερνε ξανά στο προσκήνιο της διεθνούς πολιτικής και θα την ανύψωνε, σε αντίθεση με σμίκρυνση που, εκ του αποτελέσματος, παρουσιάστηκε με την πολιτική του Μιλόσεβιτς³².

Η δυτικοποίηση αυτή του Κοσόβου και της πέριξ περιοχής μπορεί να δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για την εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιούργησε ωστόσο ρήξη με την Ρωσία. Αν και ηττημένη στον Ψυχρό πόλεμο, η Ρωσία ακόμα θεωρούσε τον εαυτό της μεγάλη δύναμη. Παρόλο που δεν μπορούσε να επέμβει έμπρακτα για να βοηθήσει την Σερβία, η Ρωσία διατηρούσε διπλωματικές επαφές με την Δύση για τον μετριασμό των διαστάσεων που μπορούσε να λάβει ο βομβαρδισμός. Με το τέλος των βομβαρδισμών, η Ρωσία κατάλαβε πως δεν είχε επιρροή στην περιοχή κάτι που παραδοσιακά προσπαθούσε να πετύχει. Ιστορικά, σκοπός της Σοβιετικής Ένωσης και μετέπειτα της Ρωσίας ήταν να ασκεί πίεση ή να έχει τον έλεγχο των γειτόνων χωρών, το λεγόμενο *buffer zone*, ώστε να μην μπορεί να δεχθεί άμεσα απειλή. Με τις πράξεις του το ΝΑΤΟ φάνηκε να μην σέβεται αυτή την επιθυμία της κάτι που ενόχλησε και ξένισε στην Ρωσία. Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε αυτήν την ενόχληση ως την πρώτη ένδειξη της αντίθεσης της Ρωσίας προς την Νατοϊκή εξάπλωση, κάτι που φαίνεται ιδιαιτέρως σήμερα με τον πόλεμο στην Ουκρανία.

2.5 Κριτική

2.5.1 Νομική Υπόσταση.

Ο νατοϊκός βομβαρδισμός της Σερβίας εν ονόματι “Operation Allied Force” έχει διχάσει την ακαδημαϊκή και πολιτική κοινότητα ενώ η κοινή γνώμη φαίνεται να τρέφει αρνητικά αισθήματα.

32 Norris J. (2005) *Collision Course – NATO- Russia- Kosovo*

Όσον αφορά την πρώτη, υπάρχει πληθώρα κειμένων που αποθεώνει την επέμβαση του NATO και χαρακτηρίζει τους βομβαρδισμούς ως θυσία στο βωμό χιλιάδων άλλων θανάτων που θα προκύπταν με την μη επέμβαση ή με μία λανθασμένη επέμβαση. Από την άλλη, πολλοί είναι και εκείνοι που μιλούν για μία παράνομη πράξη που επεμβαίνει στα εσωτερικά ενός άλλους κράτους, μη σεβόμενη την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, καθώς και για τις βάρβαρες διαστάσεις που θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί ίσως με καλύτερη διπλωματία.

Η πιο σημαντική κριτική που ασκείται στον βομβαρδισμό του NATO είναι πως, αφού δεν πήρε την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, δεν έχει νομική υπόσταση. Το NATO είναι μία καθαρά αμυντική συμμαχία και ο μόνος τρόπος που μπορεί να ασκήσει βία τέτοιων διαστάσεων, όπως του βομβαρδισμού, είναι να απειληθεί έμπρακτα ένα κράτος-μέλος της. Έτσι, τίθεται σε εφαρμογή το άρθρο 5 της Συνθήκης που αφορά την συλλογική άμυνα και νομιμοποιείται κάθε μορφή βίας που μέλλει να ασκήσει. Κάτι τέτοιο δεν συνέβη στην περίπτωση του Κοσόβου καθώς κανένα κράτος μέλος του NATO δεν απειλήθηκε. Επιπλέον, ήταν σχεδόν ξεκάθαρο πως ακόμα και να ζητούσε την άδεια από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, το ίδιο δεν θα την παραχωρούσε καθώς η Ρωσία και η Κίνα είχαν δηλώσει ήδη την πρόθεση τους να ασκήσουν Βέτο. Πολλοί, λοιπόν, χαρακτηρίζουν την συμμετοχή του NATO ως μία πράξη αρχικά παράνομη που παραβιάζει το *jus ad bellum*³³.

Αν και η νομιμότητα της πράξης δεν υφίσταται πρακτικά, πολλοί ακαδημαϊκοί δικαιολογούν την επέμβαση του NATO λόγω της ηθικής και ανθρωπιστικής διάστασης που είχε λάβει. Οι πληροφορίες για εθνοκάθαρση και εγκλήματα πολέμου εις βάρος των Αλβανών του Κοσόβου από την Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ήταν τόσο έντονες την περίοδο εκείνη που το κοινό αίσθημα αφουγκραζόταν μία επέμβαση για να σωθεί ο αθώος πληθυσμός. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν και οι πολιτικοί ηγέτες της εποχής πρόκειται για έναν δίκαιο πόλεμο που βασίζεται στις κοινές αξίες των κρατών-μελών του NATO (Tony Blair) με σκοπό να σταματήσει τον πραγματικό εχθρό (Bill Clinton). Έτσι, παρόλο που εξέλιπε η νομική υπόσταση της Νατοϊκής επέμβασης, ο βομβαρδισμός βρήκε ιδιαίτερη απήχηση στα μάτια του κόσμου και κυρίως στις περισσότερες χώρες, ιδιαίτερα σε μεγάλες δυνάμεις όπως ΗΠΑ και Μεγάλη Βρετανία, ως μία μορφή ανακούφισης του ντόπιου πληθυσμού ενάντια στις αυθαιρεσίες του Μιλόσεβιτς.

33 Steinke R. (2015) *A Look Back at NATO's 1999 Kosovo Campaign: A Questionably "Legal" but Justifiable Exception?*

2.5.2 Νατοϊκός “εγωισμός”.

Το NATO, όπως αναφέραμε και νωρίτερα, είχε δημιουργηθεί μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο με σκοπό να προασπίσει και να εξασφαλίσει την ειρήνη σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην πεντηκοστή επέτειο του, ωστόσο, βρέθηκε να έχει περιορισμένες δυνατότητες και δράσεις που απειλούσαν την φερεγγυότητα του και εκ των πραγμάτων την ύπαρξη του. Έτσι, η Βοσνία και το Κόσοβο φάνηκαν σαν ευκαιρίες να δείξει την δύναμή του χωρίς ιδιαίτερη σκέψη για τα αποτελέσματα. Το παράδειγμα της Βοσνίας ήταν ιδιαίτερα πετυχημένο για τους στόχους του οργανισμού και προσπάθησε να κάνει το ίδιο και στην περίπτωση του Κοσόβου αλλά βρήκε ως εμπόδιο την σκληρή εξωτερική πολιτική του Μιλόσεβιτς. Ο ίδιος δεν πίστευε ότι το NATO θα προχωρήσει σε μεγάλου βεληνεκούς βομβαρδιστική επιχείρηση που θα μπορούσε να πλήξει σοβαρά το κύρος και την ανθεκτικότητα της Σερβίας. Εκ του αποτελέσματος ίσως και αφελώς υποτίμησε τις βλέψεις του Οργανισμού και θεώρησε πως αντέχοντας οποιαδήποτε ενέργεια του NATO θα μπορούσε να το υποσκάψει και να υπονομεύσει την ενότητα του.

Το NATO όμως σε καμία περίπτωση δεν περιόρισε τις ενέργειες του ακόμα και όταν η γραμμή ανάμεσα στην προστασία των αθώων και της απλής τιμωρίας της Σερβίας ήταν έτοιμη να ξεπεραστεί. Ο “εγωισμός” του οργανισμού να δείξει πως είναι επίκαιρος και ότι όντως υπάρχει θέση στη διεθνή σκηνή για μία αμυντική συμμαχία που παίρνει αποφάσεις και δρα όταν απειλείται η διεθνής σταθερότητα, παραγκώνισε την διπλωματία και απάντησε με βία. Όπως αναφέραμε και νωρίτερα, οι διπλωματικές προτάσεις που αρχικά παρουσίασε το NATO για την κατάπαυση των αυθαιρεσιών του Μιλόσεβιτς, τα Rambouillet Accords, είχαν σημεία που αποτελούσαν μαύρο πανί για τον πρόεδρο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (FRY) και ήταν πρακτικά αδύνατο να τα δεχθεί, γεγονός που γνώριζε τόσο το NATO όσο και η Αμερική συγκεκριμένα. Επομένως, το NATO εσκεμμένα υπονόμωσε την δυνατότητα διπλωματικής επίλυσης, ενώ δεν έδωσε αρκετό χρονικό περιθώριο στη FRY για αντιπρόταση, η οποία έγινε αλλά μία μέρα πριν τον βομβαρδισμό, και την οποία αγνόησε επιδεικτικά με σκοπό να ξεκινήσει η επιχείρηση.

Ο “εγωισμός” του NATO να χειριστεί την κατάσταση του Κοσόβου όπως διαχειρίστηκε αυτή της Βοσνίας καθώς και η μανία του να βάζει εμπόδια σε οποιαδήποτε διπλωματική ενέργεια ή συζήτηση μπορούσε να ηρεμήσει λίγο την τεταμένη κατάσταση λειτούργησαν καταλυτικά για να οξυνθούν τα πνεύματα. Προφανώς δεν μπορούμε να γνωρίζουμε ποια θα ήταν η κατάσταση αν οι συζητήσεις ήταν μεγαλύτερες και οι δύο πλευρές καθόντουσαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων λίγο περισσότερο, πάντως πολλοί είναι εκείνοι που καθιστούν μονάχα υπεύθυνο το NATO για αυτήν την αναγκαστική αρνητική απάντηση του Μιλόσεβιτς που οδήγησε στον βομβαρδισμό.

2.5.3 Ανεξέλεγκτη χρήση βίας και κοινή γνώμη.

Όταν το NATO παρατήρησε πως ο Μιλόσεβιτς όχι μόνο δεν σταματάει τις αυθαιρεσίες του αλλά εντείνει την προσπάθεια του να διώξει μαζικά τον αλβανικό πληθυσμό από την περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, θεώρησε φρόνιμο να βομβαρδίσει όχι μόνο στρατιωτικούς στόχους αλλά και πολιτικούς, κυρίως οικονομικούς. Απώτερος σκοπός ήταν η εξουθένωση του πληθυσμού της Σερβίας ώστε να ασκήσουν οι ίδιοι πίεση στον Μιλόσεβιτς για κατάπαυση ή παραίτηση. Ο “τυφλός” αυτός βομβαρδισμός δεν βρήκε, όπως είναι λογικό, ιδιαίτερη ανταπόκριση στο κοινό αίσθημα παγκοσμίως καθώς πληθώρα διαδηλωτών προσπαθούσε να βρει την σύνδεση μεταξύ εθνοκάθαρσης του αλβανικού πληθυσμού με τον βομβαρδισμό καπνοβιομηχανιών, αυτοκίνητοβιομηχανιών και διυλιστηρίων πετρελαίου. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί ο βομβαρδισμός των διυλιστηρίων στο Novi Sad και στο Pancevo όπου δημιούργησαν μεγάλο σύννεφο από τοξικά αέρια με σημαντικές επιπτώσεις τόσο στην οικονομία αλλά κυρίως στην υγεία των πολιτών³⁴. Όλες αυτές οι ενέργειες του NATO δεν μπορούν να δικαιολογηθούν παρά μόνο με την ιδέα ότι οι ΗΠΑ ήθελαν απλώς να δώσουν ένα μάθημα στη FRY και να πλήξουν την οικονομία της ώστε να δημιουργηθεί πρόσφορο έδαφος για την τοποθέτηση δυτικών επιχειρήσεων στην περιοχή και όχι να περιορίσουν πραγματικά τον Μιλόσεβιτς³⁵.

Επιπρόσθετα, παρατηρούνται ακόμα δύο παράδοξα στην όλη υπόθεση του βομβαρδισμού που πραγματικά γεννάνε ερωτήματα για το πώς πάρθηκε εν τέλει η συγκεκριμένη απόφαση.

Πρώτον, υπήρχαν διαδεδομένες πληροφορίες πως αν το NATO ξεκινήσει τους βομβαρδισμούς, ο Μιλόσεβιτς όχι μόνο δεν θα σταματήσει τις αυθαιρεσίες του αλλά θα τις συνεχίσει με μεγαλύτερη ένταση. Κάτι τέτοιο παρατηρείται στην υποτιθέμενη επιχείρηση “Horseshoe”, όπου ο Μιλόσεβιτς προτίθετο να προχωρήσει σε μεγάλης κλίμακας εθνοκάθαρση στα σύνορα του Κοσόβου. Εφόσον ο βομβαρδισμός θα δημιουργούσε μόνο αντίποινα και όχι κατευνασμό γιατί το NATO αποφάσισε την στρατιωτική επέμβαση έναντι μίας διπλωματικής λύσης; Η απάντηση στο εξής ερώτημα είναι δύσκολο να δοθεί καθώς οι μόνες πληροφορίες που παρουσιάζονται σχετίζονται με την ανθρωπιστική σημασία που είχε η εκστρατεία. Στο τέλος της ημέρας, κανένας δεν γνωρίζει πως θα εξελισσόταν η κατάσταση αν δεν λάμβανε χώρα ο βομβαρδισμός.

Δεύτερον, όταν με την δικαιολογία της ανθρωπιστικής επέμβασης κάποιος οδηγείται σε βομβαρδισμό της ενδιαφερόμενης χώρας ποιος εν τέλει θέτει τα όρια στην παγκόσμια σκηνή;

34 Chomsky N. (2001) *A Review of NATO's War over Kosovo*

35 Allen B. (1999) *Why Kosovo? The Anatomy of a Needless War*

Η επέμβαση του NATO παρόλο που είχε ανθρωπιστικό χαρακτήρα ή τουλάχιστον αιτιολογία, ήταν πραγματικά ανεξέλεγκτη. Εφόσον δεν είχε την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ποιος άραγε θα μπορούσε να εγγυηθεί ότι μετά την παράδοση Μιλόσεβιτς (αν αυτή συνέβαινε) το NATO θα σταματούσε εκεί και πως/ποιος θα ξεκινούσε την επόμενη μέρα στο Κόσοβο;

Οι ερωτήσεις αυτές δεν δύνανται να απαντηθούν καθώς ήταν στην ευχέρεια του NATO και κατ' επέκταση της μεγαλύτερης δύναμής του (ΗΠΑ) για το πως θα εξελιχθεί η κατάσταση.

Καθώς ο βομβαρδισμός συνεχιζόταν, η κοινή γνώμη για τους επάνω λόγους ήταν ιδιαίτερα διχασμένη. Οι αρχηγοί των κρατών της Δύσης έβλεπαν με σκέψη τις δράσεις του NATO αλλά για διπλωματικούς λόγους όφειλαν να δείξουν την συμπαράσταση τους, ώστε να μην καταρρεύσει το διεθνές σύστημα. Αντίθετα, οι απλοί πολίτες ασπάζονταν την άποψη ότι ο Μιλόσεβιτς έπρεπε να περιοριστεί αλλά δεν συμφωνούσαν με τον βάρβαρο τρόπο με τον οποίο συνέβη. Ακόμα και οι πολίτες του Κοσσυφοπεδίου, για τους οποίους θεωρητικά έπαιρνε σάρκα και οστά ο βομβαρδισμός, θεωρούσαν υπερβολική την απάντηση του NATO καθώς επλήγησαν πραγματικά και οι ίδιοι. Για τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου, ο βομβαρδισμός ήταν συνονόματος με την προσφυγιά καθώς είτε θα έπρεπε να αποχωρήσουν από την περιοχή υπό τον φόβο των βομβών είτε υπό τον φόβο της κλιμάκωσης της ήδη τεταμένης κατάστασης από τον Μιλόσεβιτς.

2.6 Συμπεράσματα.

Ο βομβαρδισμός της Σερβίας από το NATO το 1999 σίγουρα αποτελεί ένα γεγονός αμφιβόλου ποιότητας. Εκ του αποτελέσματος ο Μιλόσεβιτς περιορίστηκε και η πολιτική της εθνοκάθαρσης ήλθε σε τέλος. Από την άλλη οι καταστροφές τόσο στις υποδομές, με οικονομικές συνέπειες, όσο και στον ανθρωπιστικό παράγοντα, με τον θάνατο πολλών αμάχων και τον ξεριζωμό ακόμα περισσότερων, είναι πραγματικά ανυπολόγιστες. Οι προσπάθειες ανασύνταξης της Σερβίας και η αναδιοργάνωση της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου ήταν ιδιαίτερα δύσκολη με το NATO και τον ΟΗΕ να προσπαθούν να καθορίσουν ένα βιώσιμο μέλλον και για τις δύο πλευρές.

Σίγουρα ο βομβαρδισμός μίας ολόκληρης χώρας δεν θα έπρεπε ποτέ να είναι η απάντηση, σε μία ερώτηση που δεν έχει τεθεί καν. Προφανώς οι πράξεις του Μιλόσεβιτς δημιούργησαν τις συνθήκες για να υπάρξει αντίποινα, αλλά ήταν πραγματικά ο βομβαρδισμός η σωστή απάντηση για να λυθεί το πρόβλημα; Η απάντηση κατά τη δική μου γνώμη είναι όχι. Το NATO δεν έδωσε ποτέ την ευκαιρία στον Μιλόσεβιτς να τεθεί το ζήτημα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων καθώς κάθε προσπάθεια εν τέλει υπονομευόταν από τις μεγάλες δυνάμεις. Μετά την λήξη των αποτυχημένων

διαπραγματεύσεων είναι παράλογο η αμέσως επόμενη σκέψη να πηγαίνει στον βομβαρδισμό. Αλλά είναι ξεκάθαρο πως οι βλέψεις του NATO και των μεγάλων δυνάμεων πίσω από αυτό δεν μπορούσαν να αφήσουν μία τέτοια ευκαιρία για α) περιορισμό της επιρροής της πλέον Ρωσίας β) Ευρωπαϊκή επέκταση γ) επαναπροσδιορισμό της φερεγγυότητας του ίδιου του οργανισμού ως φάρος σταθερότητας, να πάει χαμένη. Πράγματι, ο βομβαρδισμός της Σερβίας δεν φαίνεται σαν τίποτα άλλο παρά μία (πετυχημένη) προσπάθεια του NATO να αναζωογονηθεί και να περάσει στο κοινό αίσθημα πως η Δύση είναι έμπρακτα παρούσα για να βοηθήσει απέναντι στον “κοινό” εχθρό, ιδιαίτερα μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης.

Η βιασύνη κινήσεων, ο βομβαρδισμός μη στρατιωτικών στόχων με κυριότερο παράδειγμα την πρεσβεία της Κίνας, ο μη συντονισμός με τοπικούς οργανισμούς για να διευκολυνθούν οι εκστρατείες, η ανυπαρξία πλάνου για το πως θα μεγιστοποιηθεί η δυνατότητα κατάρρευσης του Μιλόσεβιτς με όσο το δυνατόν λιγότερο κόστος (κυρίως ανθρώπινο) κ.α. δείχνουν ότι ο σκοπός της Νατοϊκής επέμβασης δεν στόχευε τόσο στην καταπράυνση των δυσκολιών των Αλβανών του Κοσόβου αλλά σε οικονομικά, πολιτικά μέχρι και προσωπικά οφέλη. Υπάρχουν πολλές μαρτυρίες πως ο ανεξέλεγκτος βομβαρδισμός δεν ήταν πραγματικά τυχαίος. Οι στόχοι, από διυλιστήρια πετρελαίου σε κτήρια τηλεπικοινωνιών έως και την αυτοκινητοβιομηχανία Zastava, από την πρώτη στιγμή που βομβαρδίστηκαν ήταν δεδομένο ότι θα αποκατασταθούν από δυτικές επιχειρήσεις³⁶.

Οι συνωμοσίες είναι πολλές και πάντοτε θα περιτριγυρίζουν τέτοια εκκωφαντικά και μεγάλου βεληνεκούς γεγονότα. Δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε ποιος ήταν πραγματικά ο στόχος του NATO που το οδήγησε να εγκαταλείψει την διπλωματική δίοδο και να οδηγηθεί σε βομβαρδισμό της Σερβίας, όπως και δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τι θα γινόταν αν δεν λάμβανε ποτέ χώρα αυτός ο βομβαρδισμός. Το μόνο που είναι σίγουρο είναι πως αυτή η απόφαση κλόνισε την κοινή γνώμη, ενώ ο τρόπος με τον οποίο εκτυλίχθηκε έφερε και πάλι το NATO στην επιφάνεια αλλά ίσως για λάθος λόγους. Ένα ακόμα μελανό σημείο στην ιστορία έμελλε να γραφτεί 2 χρόνια μετά το οποίο θα έδινε και πάλι την ευκαιρία στο NATO να δράσει και ίσως να εξιλεωθεί.

36 <https://weightofchains.ca/one/>

Κεφάλαιο 3

Το NATO στο Αφγανιστάν

Ιστορικό , συμμετοχή και αποτελέσματα.

3.1 Ιστορικό πλαίσιο και Δίδυμοι Πύργοι.

3.1.1 Έξαρση του Ισλαμικού Εξτρεμισμού και Al Qaeda.

Όπως αναφέρθηκε, δύο χρόνια ύστερα από το την βομβαρδισμό της Σερβίας από το NATO, ένα γεγονός απaráμιλλης σημασίας και τραγωδίας τάραξε και πάλι τα νερά της διεθνής σκηνης, τόσο που ανάγκασε το NATO να ενεργήσει και πάλι, αυτή τη φορά μακριά από την γειτονιά του. Πως, όμως, φτάσαμε στο σημείο να υπάρχει τέτοια απειλή για την διεθνή ασφάλεια, όχι από κράτος αλλά από τρομοκρατικές οργανώσεις που είναι αρκετά δύσκολο να τις εντοπίσεις στον παγκόσμιο χάρτη και να τις εξουδετερώσεις; Για να κατανοήσουμε καλύτερα τόσο τον τρόπο που δημιουργούν τέτοιες οργανώσεις όσο και την ανάγκη εξουδετέρωσής τους, οφείλουμε να κάνουμε μία μικρή ιστορική αναδρομή στα αίτια δημιουργίας τους και στις ιδέες που προασπίζονται με εξτρεμιστικές εκδηλώσεις βίας.

Ο ισλαμικός εξτρεμισμός έχει πολλές ρίζες και πολλούς υπερασπιστές που διαμόρφωσαν κατά τα έτη πληθώρα παρατάξεων, συνήθως με έναν σκοπό: την διάδοση του Ισλαμισμού και την μετατροπή όλων των άπιστων, κατά τους Ισλαμιστές, σε πιστούς στο Κοράνι. Από τον Ibn Taymiyah του 13ου και 14ου αιώνα που διαχώριζε πλήρως τους πιστούς και τους άπιστους και θεωρούσε χρέος των Μουσουλμάνων να παλεύουν με κάθε μέσο στο Dar al-Harb (σπίτι του πολέμου) να εξισλαμίσουν όλο τον πληθυσμό, έως τον Abd al-Wahhab του 18ου αιώνα που μετέφραζε με απόλυτη κυριολεξία το Κοράνι σε σημείο που απαγόρευε τις εκδηλώσεις, την περιποίηση της γενειάδας και επέτρεπε την θανάτωση ή τον βιασμό όσων δεν δέχονταν την απόλυτη πίστη στο Ισλάμ, ο ισλαμικός εξτρεμισμός πέρασε πολλά στάδια³⁷. Οι δύο αυτοί μουσουλμάνοι λόγιοι λειτούργησαν καταλυτικά στην ανάδειξη της ιδεολογίας που παρουσίασε ο Sayyid Qutb, με κύριο γνώμονα το αδιαχώρητο

37 Teska, David L. (2007) *"The Looming Tower: Al-Qaeda and the Road to 9/11."*

της θρησκείας από την πολιτική και την απέχθεια του τρόπου ζωής των Δυτικών. Μέσα από τα βιβλία του και τους σχολιασμούς του Κορανίου, ο Sayyid καλούσε τους μουσουλμάνους όλου του κόσμου σε συσπείρωση και ενότητα στις πράξεις, η οποία πολλές φορές επέτρεπε/κατεύθυνε προς την ανατροπή της εκάστοτε κυβέρνησης επειδή δεν κυβερνούσε σύμφωνα με τους νόμους της Sharia και βρισκόταν σε καθεστώς άγνοιας (Jahiliya)³⁸.

Τις ιδέες και παροτρύνσεις αυτές ασπάστηκαν και οι Abdullah Azzam, Osama bin Laden and Ayman al-Zawahiri οι οποίοι προσπάθησαν να οργανώσουν τους απανταχού ισλαμιστές ώστε με διάφορες ενέργειες να κάνουν το jihad παγκόσμια δύναμη. Έτσι δημιούργησαν την Al-Qaeda (μετ. η βάση) μία οργάνωση που ξεφεύγει από τους δυτικούς όρους καθώς πρόκειται για μία εννοιολογικής άποψης οργάνωση η οποία, κατά τον Bin Laden, απλώς αποτελούσε την βάση όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις, ενώ η υλοποίηση των αποφάσεων έπαιρνε παγκόσμιες διαστάσεις. Λειτουργούσε λοιπόν με ένα σχήμα συγκεντρωτισμού των αποφάσεων στην βάση και αποκέντρωσης την υλοποίησης όπου οι έμπιστοι των αρχηγών ήταν υπεύθυνοι για το πως θα πάρει μορφή η απόφαση³⁹.

Το πλάνο της Al-Qaeda, όπως παρουσιάζεται στο βιβλίο του al-Zawahiri, ξεκινούσε με “την αφύπνιση”, δηλαδή το χτύπημα στους δίδυμους πύργους το 2001. Το δεύτερο στάδιο, “το άνοιγμα των ματιών” θα έπαιρνε μορφή το 2002 έως το 2006 και απλώς θα έθετε ολόκληρη τη Δύση σε άμυνα. Το τρίτο στάδιο “Η έγερση” περιελάμβανε επιθέσεις στο Ισραήλ και την Τουρκία το 2007-2010, ενώ το τέταρτο στάδιο “η πτώση των αποστατικών Μουσουλμανικών καθεστώτων” μιλούσε για κατάκτηση της Σαουδικής Αραβίας, της Ιορδανίας και των πλούσιων χωρών του Κόλπου και θα λάμβανε μορφή το 2010-2013. Το πέμπτο στάδιο “η Αναγνώριση του Χαλιφάτου” 2013-2016 μιλούσε για την κινητοποίηση των απανταχού μουσουλμάνων ενώ μέχρι το 2020 στην “απόλυτη σύγκρουση” όλοι οι μη πιστοί θα βρίσκονταν σε πόλεμο με το τζιχάντ. Το 2020 και στην “απόλυτη νίκη” ο Zawahiri έβλεπε ένα παγκόσμιο Χαλιφάτο που θα κυριαρχούσε τον κόσμο⁴⁰.

Όλες αυτές οι βλέψεις μπορούσαν να πραγματοποιηθούν μόνο αν οι πολεμιστές του τζιχάντ, όπως ονομάζονταν, ακολουθούσαν μία σειρά από ηθικές οδηγίες που θα τους επιτρέπουν να θυσιάστούν για τα πιστεύω τους και να πετύχουν με ευκολία τους στόχους τους. Μερικές από αυτές τις οδηγίες περιλαμβάνουν την αμέριστη πίστη στην θρησκεία που πρέπει να συνοδεύεται με προσευχή, υπομονή και στοχασμό, την χωρίς δισταγμό αντιμετώπιση όλων των δυσκολιών καθώς και την υπονόμευση όλων των αντί-ισλαμικών σχεδίων. Επιπρόσθετα, μεγάλη σημασία στην ιδεολογία τους έχει η έννοια της θυσίας που συνοδεύεται από θανάτους. Όταν κάποιος θυσιάζεται για την θρησκεία του και σπέρνει τον θάνατο σε πολλούς αθώους τότε απολαμβάνει μία εξάισια μετά θάνατον ζωή. Κάτι

38 McGregor A. (2003) "*Jihad and the Rifle Alone*": 'Abdullah 'Azzam and the Islamist Revolution

39 Burke P. (2021) *Al Qaeda*

40 Zawahiri, A.a. (2008). *Knights Under The Prophet's Banner*.

τέτοιο διαφαίνεται καλύτερα στις επιθέσεις της οργάνωσης που περιλαμβάνουν επιθέσεις αυτοκτονίας όπως το USS Cole με 17 νεκρούς και 39 τραυματίες, την συναγωγή Ghriba στην Τυνησία με 14 νεκρούς και 30 τραυματίες, τις βομβιστικές επιθέσεις στην Μαδρίτη το 2004 με 190 νεκρούς και πάνω από 2000 τραυματίες κ.α.

Καταλαβαίνει κανείς πως η Al-Qaeda και οι πολεμιστές της ήταν διατεθειμένοι να δώσουν την ζωή τους για την εξάπλωση της πίστης τους αλλά κυρίως για να καταστρέψουν τα δυτικά ιδανικά τα οποία λειτουργούσαν ως εμπόδιο για την δημιουργία αυτού του παγκόσμιου Χαλιφάτου. Από την στιγμή που λάμβαναν μία εντολή από την Βάση, οι πιστοί έπρεπε να την κάνουν πραγματικότητα όσο ακραία και αν φαινόταν ή όσο οργάνωση χρειαζόταν για να επιτύχει. Ίσως αυτό είναι και το πιο δύσκολο κομμάτι. Πως σταματάς κάποιον ο οποίος είναι διατεθειμένος να αφιερώσει όλη του τη ζωή και να την χάσει μάλιστα για ένα ιδεώδες;

3.1.2 11η Σεπτεμβρίου του 2001

Όπως αναφέραμε, το πρώτο πλάνο της οργάνωσης ξεκινούσε με το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους (εφ. WTC) και το Πεντάγωνο την 11η Σεπτεμβρίου 2001. Στις 8:47 π.μ. τοπικής ώρας, ο αρχηγός της επιχείρησης Mohamed Atta κατεύθυνε την πτήση N.11 της American Airlines στον βόρειο πύργο ενώ λίγα λεπτά αργότερα στις 9:05 π.μ η πτήση της ίδιας εταιρείας υπ' αριθμόν 175 χτύπησε το νότιο πύργο. Μία τρίτη πτήση, η N. 77 χτύπησε το Πεντάγωνο στις 9:39 ενώ μία τέταρτη, λόγω αντίστασης από τους επιβάτες αναγκάστηκε να προσγειωθεί στα περίχωρα της Πενσυλβάνια. Η επιλογή των αεροσκαφών δεν ήταν τυχαία καθώς οι υλοποιητές της επιχείρησης αυτοκτονίας διάλεξαν αεροσκάφη με έναν μικρό αριθμό επιβατών ώστε να μην βρουν αντίσταση ενώ τα αεροσκάφη ήταν πλήρως εφοδιασμένα με 37.500 λίτρα καυσίμων ώστε τη στιγμή της πρόσκρουσης να ανατιναχθούν και να λειτουργήσουν ως μία κινούμενη βόμβα. Το αποτέλεσμα ήταν ο θάνατος 2.750 ανθρώπων στο WTC και περίπου 200 ακόμα στο Πεντάγωνο⁴¹. Πολλοί από αυτούς σκοτώθηκαν απευθείας με την πρόσκρουση των αεροσκαφών ενώ κάποιοι αποφάσισαν να δώσουν τέλος στη ζωή τους πέφτοντας από υψόμετρο 400 μέτρων. Πρόκειται για μία από τις πιο θανατηφόρες και τραγικές επιχειρήσεις αυτοκτονίας, αν όχι η πιο μεγάλη, ενώ ο αντίκτυπος της σίγουρα τάραξε τόσο την Αμερική όσο και τη διεθνή τάξη και ασφάλεια.

Όπως αναφέραμε, η επιλογή των αεροσκαφών και γενικότερα του τρόπου με τον οποίο χειρίστηκαν την οργάνωση της επιχείρησης οι Ταλιμπάν δεν ήταν καθόλου τυχαίος. Οι ίδιοι είχαν μάθει πως να χειρίζονται τα αεροσκάφη ενώ ήδη κάποιες εβδομάδες νωρίτερα

41 Gambetta D. (2006) *Making sense of Suicide Missions*

είχαν επιβιβαστεί στις ίδιες πτήσεις με σκοπό να γνωρίζουν τις διαδικασίες και το πώς χειρίζονται την συγκεκριμένη πτήση οι αεροσυνοδοί και οι πιλότοι. Επομένως, δεν αναφερόμαστε απλώς σε φανατισμένους, αλλά σε οργανωμένους φανατισμένους οι οποίοι είχαν λάβει εξειδικευμένη γνώση επί του θέματος και μπορούσαν να φέρουν εις πέρας μία τόσο δύσκολη επιχείρηση χωρίς να τραβήξουν τα βλέμματα. Μία τέτοια οργάνωση, πέρα από χρόνο χρειάζεται και υλικά εφόδια, όπως χρήματα τα οποία οι Ταλιμπάν προμηθεύονταν τόσο από το Ντουμπάι όσο και από τις πέριξ μουσουλμανικές περιοχές⁴².

Ο σκοπός της επιχείρησης αυτής δεν ήταν μόνο ένας και σίγουρα δεν ήταν μόνο θρησκευτικός. Μία επιχείρηση αυτοκτονίας δεν έχει ως σκοπό να διαδώσει την πίστη και την λατρεία σε κάποιο θεό, τουλάχιστον όχι άμεσα. Βασική επιδίωξη της Al-Qaeda ήταν η διάδοση του μηνύματος ότι ξεκινάει ο αγώνας για την επίτευξη του Χαλιφάτου. Ήταν ένα μήνυμα προς όλους του μουσουλμάνους να αντισταθούν στα Δυτικά και κυρίως στα Αμερικανικά ιδεώδη και να αφοσιωθούν στην πίστη τους. Μία ένδειξη πως οι ΗΠΑ δεν ήταν άτρωτη και ότι μπορούσε να προσβληθεί όχι από ένα άλλο κράτος αλλά από μία “μικρή” οργάνωση που δεν μπορεί να εντοπιστεί εύκολα στον χάρτη. Μία τέτοια επιχείρηση όπως αυτή της 11ης Σεπτεμβρίου δίνει ένα ηχηρό μήνυμα που φτάνει στα αυτιά όλου του κόσμου. Σίγουρα προς αυτή την κατεύθυνση βοήθησε και η παγκόσμια κάλυψη του γεγονότος με τα μέσα της εποχής να “παίζουν” το παιχνίδι των Ισλαμιστών και να διαδίδουν μέχρι την άκρη της γης το μήνυμά τους⁴³. Η τόση κάλυψη, μάλιστα, του γεγονότος και η συνεχής αναφορά του ονόματος του Bin Laden δημιούργησε μία εικόνα γύρω από το πρόσωπο του που του έδινε ακόμα περισσότερη αξία τόσο εντός της οργάνωσης της Al-Qaeda αλλά και στην παγκόσμια κοινή γνώμη. Πολλοί ήταν οι μουσουλμάνοι που βρήκαν στο πρόσωπο του Bin Laden τον αρχηγό εκείνο που μπορούσαν να στηριχθούν και να διαδώσουν την πίστη τους. Τέλος, η επιχείρηση αυτοκτονίας της 11ης Σεπτεμβρίου είχε ακόμα έναν σημαντικό σκοπό. Στόχευε στην αντίδραση των ΗΠΑ και μάλιστα στην υπερβολική αντίδραση ώστε πρώτον να ξεκινήσει και ανοιχτά πλέον μία αντιπαράθεση μεταξύ Μουσουλμάνων και, όπως τους ανέφερε ο Bin Laden, Σιωνιστών-Σταυροφόρων και δεύτερον να αποκτήσει τη συμπάθεια του κόσμου σε περίπτωση που οι ΗΠΑ χρησιμοποιούσαν υπέρμετρα μέσα αντίδρασης.

42 idib

43 Nacos L. B. (2011) *The Terrorist Calculus Behind 9-11: A model for Future Terrorism?*

3.2 Αντίδραση των ΗΠΑ

Όπως είναι φυσικό, οι ΗΠΑ, τρομοκρατημένες από αυτό το πρωτοφανές γεγονός αντέδρασαν άμεσα και με πυγμή. Μέχρι το χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου η εξωτερική πολιτική της Αμερικής περιοριζόταν στις σχέσεις με την Κίνα και τη Ρωσία, με τα *rogue states* (επικίνδυνα κράτη) όπως το Ιράν, το Ιράκ, τη Λιβύη και τη Βόρειο Κορέα , ενώ, όπως φαίνεται, δεν υπήρχε ιδιαίτερη βλέψη για μη κρατικούς δρώντες, όπως είναι ο ενορχηστρωτής της μεγαλύτερης της τραγωδίας έως τότε, την Al-Qaeda. Ζητήματα όπως η εκπαίδευση, οι φόροι και η ενέργεια βρίσκονταν πιο πάνω στην λίστα προτεραιότητας της πολιτικής του Bush, μέχρι την καταστροφή⁴⁴.

3.2.1 Εσωτερική αναδι-οργάνωση.

Ξεκινώντας από το εσωτερικό, οι ΗΠΑ αναδιαμόρφωσαν πολλούς κρατικούς μηχανισμούς και έθεσαν αυστηρά μέτρα στον έλεγχο των αεροδρομίων. Επιπρόσθετα, δημιούργησαν το USA Patriot Act (2001) με το οποίο δινόταν η δυνατότητα στους εκτελεστές των νόμων να χρησιμοποιούν εργαλεία, που προηγουμένως χρησιμοποιούνταν για την καταπολέμηση του απλού εγκλήματος, για την ανίχνευση και πρόληψη της τρομοκρατίας. Μερικά από αυτά τα εργαλεία αφορούσαν την δυνατότητα χρήσης συστημάτων παρακολούθησης, λεπτομέρειες από δεδομένα επιχειρήσεων και οικονομικών δραστηριοτήτων καθώς και την παράλειψη έκδοσης εντάλματος (με προειδοποίηση πάντα) όταν πρόκειται για εγκληματικές δράσεις σχετικές με τρομοκρατία⁴⁵.

Επιπρόσθετα, εξαιτίας της 11ης Σεπτεμβρίου ιδρύθηκε, τον Μάρτιο του 2003 το Υπουργείο Εθνικής Ασφάλειας (εφ. DHS) το οποίο σήμερα είναι το τρίτο μεγαλύτερο υπουργείο στις ΗΠΑ. Βασικοί στόχοι αυτού του Υπουργείου ήταν η αύξηση της δυνατότητας εντοπισμού απειλών κατά του έθνους, η προστασία των συνόρων με την τοποθέτηση “εμποδίων” τόσο ως προς την παράνομη είσοδο στην χώρα όσο και στον ποιοτικό έλεγχο όλων όσων εισέρχονται νόμιμα⁴⁶. Εξίσου σημαντική ενέργεια του

44 Leffler, M. P. (2011). *9/11 in Retrospect: George W. Bush's Grand Strategy*,

45 https://www.justice.gov/archive/ll/what_is_the_patriot_act.pdf

46 <https://www.dhs.gov>

Υπουργείου ήταν να οργανώσει την χώρα ώστε να υπάρχει προετοιμασία και αντοχή σε μελλοντικές προσπάθειες τρομοκρατικών οργανώσεων. Τέλος, υπήρξε μία σημαντική αναδιαρρύθμιση των υπηρεσιών πληροφοριών των ΗΠΑ με σκοπό την καλύτερη και ταχύτερη αναγνώριση του κινδύνου πριν αυτός εκδηλωθεί σε τρομοκρατική οργάνωση αλλά και την καλύτερη συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών αυτών και του κρατικού μηχανισμού⁴⁷.

3.2.2 Πολιτισμική “απάντηση”.

Λόγω της έντασης του χτυπήματος αλλά και του αποτελέσματος που κλόνισε την κοινή γνώμη με τον βάνουσο θάνατο 3 χιλιάδων ατόμων, άλλαξε ριζικά η πεποίθηση των Αμερικάνων για τους μουσουλμάνους. Η ισλαμοφοβία είχε φτάσει στο υψηλότερο σημείο ενώ η άποψη των πολιτών για τους μετανάστες ολοένα και χειρότερη. Ο απλός πολίτης βρήκε ως εξιλαστήριο θύμα για τις ενέργειες μίας τρομοκρατικής οργάνωσης μία ολόκληρη θρησκεία και των πιστών της, που πολλές φορές δεν αποτελούσαν απειλή⁴⁸. Για άλλους, αυτή η οργανωμένη Ισλαμοφοβία από τα Αμερικανικά μέσα έδινε ένα ιδεολογικό πρόσημο ή μια ιδεολογική αιτιολόγηση για αυτά που ακολούθησαν⁴⁹.

Στο ίδιο πλαίσιο, πέρα από την καχυποψία των Αμερικανών πολιτών απέναντι στους Μουσουλμάνους, αναζωογονήθηκε και ο Αμερικανικός εθνικισμός. Ο εθνικισμός αυτός δεν στόχευε αναγκαστικά να αποδείξει την ανωτερότητα των ΗΠΑ αλλά περισσότερο να δημιουργήσει μία ενότητα. Μία ενότητα που θα στέκεται αντάξια απέναντι σε έναν κοινό εχθρό του οποίου οι ρίζες και βάσεις ήταν άγνωστες και που χρειαζόταν προσπάθεια και χρόνο για να αντιμετωπιστεί και να εξουδετερωθεί. Μπορεί αυτή η ενότητα να παρουσιαζόταν με δύο διαφορετικούς τρόπους σκέψεις, την έμπρακτη εξουδετέρωση των τρομοκρατών στα πλαίσια του War on Terror από την μία και από την άλλη την πιο ήπια μορφή κατευνασμού που θα είχε λιγότερους θανάτους, σκέψεις που συχνά θα δίχαζαν την κοινή γνώμη, πάντως και οι δύο είχαν κοινό σκοπό: την εξαφάνιση της τρομοκρατίας και την προάσπιση της ασφάλειας⁵⁰.

47 Department of Justice https://www.justice.gov/archive/ll/what_is_the_patriot_act.pdf

48 Cainkar, L. A. (2009). *Homeland Insecurity: The Arab American and Muslim American Experience After 9/11*.

49 Kumar D. (2012) *Islamophobia and the Politics of Empire*

50 Bodnar J. (2021) *Divided By Terror. American Patriotism after 9/11*.

3.2.3 Εξωτερική Πολιτική.

Η σημαντικότερη αντίδραση των Ηνωμένων Πολιτειών παρατηρήθηκε στην εξωτερική πολιτική και τις επιλογές που έκανε για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, όπου και αν βρισκόταν καθώς και την καταστροφή των κρατών που είτε υπέθαλπαν είτε χρηματοδοτούσαν τρομοκρατικές οργανώσεις. Οι αντιτρομοκρατικές δράσεις, όπως ονομάστηκαν, ήταν επιθετικά μέτρα για την πρόληψη, την αποτροπή, την εμπόδιση και την απάντηση στην τρομοκρατία⁵¹.

Πρώτη σημαντική πολιτική ήταν η επιχείρηση Enduring Freedom (OEF) που ξεκίνησε στις 7 Οκτωβρίου του 2001, λιγότερο από ένα μήνα μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους και λειτούργησε έως τις 28 Δεκεμβρίου του 2014 μετά και το θάνατο του Osama Bin Laden⁵². Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων περισσότερο από 1,9 εκατομμύριο Αμερικανικό προσωπικό εστάλη σε ειδικές αποστολές τόσο στο Αφγανιστάν όσο και στο Ιράκ⁵³. Σκοπός αυτών των επιχειρήσεων ήταν ο εντοπισμός των τρομοκρατών και των βάσεων τους, η εξόντωσή τους καθώς και η απελευθέρωση πολλών περιοχών από την επιρροή και την κατοχή από τους Ταλιμπάν. Μόλις σε έναν χρόνο κατάφερε να απελευθερώσει 2 μεγάλες πόλεις την Mazar-e-Sharif και την Kandahar από το καθεστώς των τρομοκρατών ενώ περίπου 1.5 Δισεκατομμύριο δολάρια δαπανήθηκαν για την ανοικοδόμηση των περιοχών αυτών⁵⁴.

Η επιχείρηση OEF ήταν μία στρατιωτική δράση στα πλαίσια μίας γενικότερης ιδέας της Αμερικής που ονομάστηκε “Πόλεμος Κατά της Τρομοκρατίας” (Global War on Terror ή GWOT). Η ιδέα αυτή δεν περιοριζόταν μόνο στην πολεμική εκστρατεία που είχε ξεκινήσει η ίδια απέναντι στην Al-Qaeda αλλά συμπεριελάμβανε οικονομικές, διπλωματικές και άλλου τύπου ενέργειες με σκοπό την εξάλειψη όχι μόνο της οργάνωσης αλλά του συνόλου των τρομοκρατών και των περιοχών που τους υπέθαλπαν. Κάποιες από αυτές τις δράσεις ήταν το πάγωμα όλης της περιουσίας όσων σχετίζονταν με τους τρομοκράτες είτε συμπεριλαμβάνονταν σε οργανώσεις είτε αποτελούσαν χρηματοδότες και προστάτες τους.⁵⁵

Εξίσου σημαντική πολιτική των ΗΠΑ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας ήταν η παγκοσμιοποίηση του θέματος και η αναζήτηση βοήθειας τόσο από άλλα κράτη αλλά και από διεθνείς οργανισμούς, όπως π.χ. το NATO. Όπως αναφέραμε, η τρομοκρατία ήταν

51 US Army Field Manual (2006) p.4

52 <https://www.history.navy.mil/browse-by-topic/wars-conflicts-and-operations/middle-east/operation-enduring-freedom.html>

53 Returning Home from Iraq and Afghanistan: Preliminary Assessment of Readjustment Needs of Veterans, Service Members, and Their Families.

54 <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/defense/enduringfreedom.html>

55 <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>

ιδιαίτερα δύσκολο να εντοπιστεί, αρχικά επειδή δεν πρόκειται για ένα από κράτος στον παγκόσμιο χάρτη αλλά οργανώσεις που μπορούσαν απλώς να διαφύγουν την προσοχής ή απλώς να αλλάζουν βάση λειτουργίας χωρίς ιδιαίτερο κόπο. Επιπλέον χαρακτηριστικό στοιχείο των τρομοκρατικών οργανώσεων αυτού του τύπου όπως η Al-Qaeda, ήταν η ρευστότητα του προσωπικού της και μάλιστα των ανώτερων στελεχών της. Παρόλο που συχνά οι αμερικανικές δυνάμεις σκότωναν υψηλόβαθμα στελέχη της Al-Qaeda η αντικατάσταση τους με εξίσου ικανά στελέχη που συνέχισαν τις λειτουργίες των προηγούμενων, καθιστούσε το έργο του αμερικανικού στρατού χρονοβόρο, κοστοβόρο και συχνά αναποτελεσματικό⁵⁶. Επομένως ήταν ιδιαίτερα σημαντική η ανάγκη των ΗΠΑ να ζητήσει εξωτερική βοήθεια τόσο για να επιμεριστεί το κόστος των στρατιωτικών και ανθρωπιστικών αποστολών αλλά και για να καταστεί το ζήτημα της τρομοκρατίας ένα πρόβλημα παγκόσμιο που χρήζει άμεσης και συλλογικής αντιμετώπισης. Το περίεργο της υπόθεσης βέβαια, ήταν το γεγονός πως η Αμερική ήθελε πάντοτε να έχει τον πρώτο λόγο στις αποφάσεις ακόμα και αυτές επηρέαζαν και τους συμμάχους της⁵⁷.

3.3 Επέμβαση του NATO.

3.3.1 Πρώτες ενέργειες.

Την αμέσως επόμενη της τραγωδίας της 11ης Σεπτεμβρίου το NATO επικαλέστηκε το Άρθρο 5 της Ιδρυτικής Συνθήκης του, το οποίο αναφέρεται στην συλλογική άμυνα καταδικάζοντας έτσι τις τρομοκρατικές επιθέσεις και δείχνοντας την έμπρακτη συμπαράσταση προς ένα κράτος μέλος το οποίο δέχτηκε επίθεση. Παρόλο που η επίθεση δεν προέρχεται από ένα άλλο κράτος, το γενικό αίσθημα της εποχής αναδεικνύει την ανάγκη για συλλογική προσπάθεια εξουδετέρωσης της κοινής απειλής. Έτσι, θέτοντας σε εφαρμογή το άνωθεν άρθρο και με την έγκρισή του από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, κάθε πράξη του NATO έκτοτε θα είχε νομική υπόσταση, κάτι που δεν παρατηρήθηκε στην περίπτωση της Σερβίας⁵⁸.

Η πρώτη επιχείρηση του NATO επί του θέματος ήταν η επονομαζόμενη Eagle Assist και επρόκειτο για 7 Νατοϊκά αερομεταφερόμενα με σκοπό την προειδοποίηση και τον έλεγχο (AWACS) τα οποία πετούσαν πάνω από τις ΗΠΑ σε περίπτωση που μία νέα τρομοκρατική επίθεση ήταν προ των πυλών. Μάλιστα, πρόκειται για καθαρά Νατοϊκά στρατεύματα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά και όχι περιουσιακό στοιχείο άλλου κράτους-

56 Rineheart, J. (2010). Counterterrorism and Counterinsurgency. *Perspectives on Terrorism*,

57 van Leeuwen, M. (2017). NATO and the War on Terror.

58 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm

μέλους⁵⁹. Για τον ίδιο σκοπό και με το ίδιο σκεπτικό το NATO έθεσε σε λειτουργία και την επιχείρηση Active Endeavour όπου το Νατοϊκό ναυτικό ήδη από τις 26 Οκτωβρίου του 2001 περιπολούσε στην Ανατολική Μεσόγειο για να απωθήσει τυχόν τρομοκρατικές ενέργειες και να περιορίσει την παράνομη μεταφορά όπλων και ανθρώπων που σχετίζονται με αυτές⁶⁰.

Συνολικά το NATO συμφώνησε 8 κύρια μέτρα για να υποστηρίξει τις ενέργειες των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Το πρώτο από αυτά σχετιζόταν με την διάθεση των πληροφοριών και της συνεργασίας μεταξύ της Αμερικής και των κρατών μελών του NATO ώστε να υπάρχει γνώση επί του θέματος της τρομοκρατίας ώστε να λαμβάνονται και οι κατάλληλες αποφάσεις. Δεύτερο μέτρο ήταν η παροχή αρωγής στα κράτη που υπήρχαν υποψίες ότι είναι επιρρεπής σε μελλοντικές τρομοκρατικές ενέργειες. Το τρίτο αφορούσε την παροχή αυξημένης προστασίας τόσο στις ΗΠΑ όσο και στις υπόλοιπες χώρες-μέλη. Σύμφωνα με το τέταρτο μέτρο, διάφορα στρατιωτικά και μη περιουσιακά στοιχεία των κρατών μελών βρίσκονταν στην ευχέρεια του NATO προς χρήση όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. Το πέμπτο μέτρο σχετιζόταν με αυτό που αναφέρθηκε προηγουμένως, δηλαδή την εκ αέρος προστασία των ΗΠΑ και άλλων κρατών-μελών από πιθανές τρομοκρατικές ενέργειες, ενώ το έκτο έδινε την δυνατότητα σε όλα τα κράτη μέλη να μπορούν να χρησιμοποιούν λιμάνια και αεροδρόμια άλλων κρατών-μελών, πάλι όπου κρίνεται αναγκαίο καθώς και σημεία αυτών για ανεφοδιασμό. Το έβδομο και το όγδοο ενημέρωνε τα κράτη-μέλη για την ετοιμότητα των Νατοϊκών αεροπορικών και ναυτικών στρατευμάτων να ενεργήσουν και να υποστηρίξουν οποιαδήποτε ενέργεια που σχετιζόταν με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας⁶¹.

3.3.2 ISAF

Η Διεθνής Δύναμη Αρωγής για την ασφάλεια (Εφ. ISAF) καθιερώθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ με το ψήφισμα 1386⁶² στις 20 Δεκεμβρίου του 2001. Αρχικός σκοπός του ήταν η οργάνωση της επόμενης μέρας μετά την εκδίωξη των τρομοκρατών. Για να πετύχει αυτό το σκοπό ο ΟΗΕ χρησιμοποίησε προσωπικό και εξοπλισμό από τα κράτη-μέλη του με σκοπό την δημιουργία μίας Αφγανικής κυβέρνησης στην Καμπούλ και την

59 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48904.htm

60 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm

61 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm

62 <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1386>

προστασία αυτής. Επιπρόσθετος στόχος της ήταν η ανοικοδόμηση της χώρας μετά την αναπόφευκτη καταστροφή των περιοχών καθώς επρόκειτο να αποτελέσουν εμπόλεμες.

Μετά τις πρώτες επιτυχίες των αμερικανικών δυνάμεων επί Αφγανικών εδαφών για την σταδιακή απομάκρυνση των τρομοκρατών και της Al-Qaeda συγκεκριμένα, το πεδίο ήταν σχετικά ελεύθερο για την ανοικοδόμηση της χώρας και την δημιουργία ενός δημοκρατικού καθεστώτος με έδρα την Καμπούλ. Έτσι, το έργο πέρασε στο NATO στις 11 Αυγούστου του 2003. Παρόλο που άλλαξε ηγεσία, το βασικό σχέδιο είχε ήδη χτιστεί από τον ΟΗΕ και το NATO δεν ήταν εύκολο να απομακρυνθεί και να πάρει ιδιαίτερες ⁶³πρωτοβουλίες. Το σχέδιο αυτό χωρίζεται σε 4 στάδια: Το πρώτο αφορούσε την αναδιαμόρφωση της Βόρειας πλευράς του Αφγανιστάν κυρίως με την χρήση Γαλλικών και Γερμανικών στρατευμάτων (2003-2004) , το δεύτερο της Δυτικής πλευράς κυρίως με Ισπανικά και Ιταλικά στρατεύματα (2005) ,το τρίτο αφορούσε τον έλεγχο της Νότιας μεριάς με την αξιοποίηση στρατευμάτων από τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Μεγάλη Βρετανία και την Ολλανδία (Ιούλιος 2006) και τέλος το τέταρτο τον έλεγχο ολόκληρου του Αφγανιστάν (Οκτώβριος 2006) σε συνεργασία με τις στρατιωτικές επεμβάσεις της Αμερικής στα πλαίσια του OEF⁶⁴.

Η ISAF ήταν η πρώτη επιχείρηση του NATO έξω από βελιηκεές που συνήθιζε να εκτείνεται και η πρώτη επιχείρηση σε κράτος/περιοχή που δεν αποτελεί μέλος του. Ο ρόλος του ήταν ως επί των πλείστων, η παροχή σταθερότητας στην περιοχή και η αναδιοργάνωση της μετά από το καταστροφικό, τόσο υλικά όσο και ηθικά, πέρασμα της Al-Qaeda. Πιο συγκεκριμένα, τομείς ενδιαφέροντος της ISAF και κατ' επέκταση του NATO ήταν η αγροτική ανάπτυξη, η αντιμετώπιση του εμπορίου ναρκωτικών, η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, η εκπαίδευση στρατιωτών και αστυνομικών⁶⁵ (Afghan National Defense and Security Forces-ANDSF) ώστε να λάβουν οι ίδιοι τον έλεγχο στην συνέχεια και η ανοικοδόμηση των επαρχιακών περιοχών του Αφγανιστάν.

Πιο αναλυτικά, οι ομάδες ανοικοδόμησης επαρχιακών περιοχών στο Αφγανιστάν (Εφ. PRT) προσπαθούσαν σε συνδυασμό με τις ντόπιες κοινότητες και την Αφγανική κυβέρνηση να αποκεντροποιήσουν το εύρος εξουσίας και προστασίας και σε περιοχές που ελέγχονταν από τους τρομοκράτες ή τουλάχιστον ασκούσαν ιδιαίτερη επιρροή. Έτσι, γινόταν ιδιαίτερη προσπάθεια για την καταπολέμηση της διαφθοράς, τον έλεγχο του εμπορίου ναρκωτικών, την κατασκευή οικονομικών υποδομών και την προστασία των πολιτών. Παράλληλα με τις PRT της ISAF λειτουργούσαν και PRT που κατευθύνονταν άμεσα από τις ΗΠΑ και ο τρόπος προσέγγισης τους ήταν ιδιαίτερα διαφορετικός. Οι

63 Rynning, S. (2019). NATO's Futures. In *NATO's Futures: the Atlantic Alliance between Power and Purpose*

64 Gallis, P. (2007). NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance

65 https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-af/dv/nato_afghanist/nato_afghanistan.pdf

τελευταίες δεν δίσταζαν να εμπλακούν με τον ντόπιο πληθυσμό σε αντίθεση με τις πρώτες, όπου η έλλειψη προσωπικού μείωνε την δυνατότητα επίτευξης των στόχων της⁶⁶.

Σχετικά με την αντιμετώπιση της μάστιγας των ναρκωτικών, η στάση του NATO ήταν ιδιαίτερα περίπλοκη. Το Αφγανιστάν το 2006 παρείχε το 92% της παγκόσμιας παραγωγής σε όπιο και η παραγωγή και η πώληση οπίου κάλυπτε το 40% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος. Η χρήση οπίου στο Αφγανιστάν επηρέαζε την ποιότητα ζωής των πολιτών και ήταν προτεραιότητα του NATO να σταματήσει ή να περιορίσει την παραγωγή και την κατανάλωση του. Ωστόσο, αυτό το έργο ήταν ιδιαίτερα δύσκολο καθώς κάθε προσπάθεια να πειστούν οι παραγωγοί για αλλαγή καλλιέργειας έπεφτε στο κενό καθώς όλες οι υπόλοιπες επιλογές δεν ήταν εξίσου κερδοφόρες. Το NATO τότε περιορίστηκε στην εκπαίδευση ειδικών δυνάμεων καταπολέμησης εμπορίας ναρκωτικών και ενός άξιου αναφοράς δικαστικού σώματος ώστε να υπάρχει η κατάλληλη τιμωρία για τα αδικήματα σχετικά με την παράνομη πώληση οπίου.

Όπως αναφέραμε, το τρίτο και το τέταρτο μέρος του πλάνου του ISAF ήταν η διαχείριση του Νότιου Αφγανιστάν, το οποίο ήταν και το πιο δύσκολο στον έλεγχο καθώς πέρα από την μεγάλη ποσότητα οπίου που καλλιεργούνταν στην περιοχή, εκεί ήταν που έβρισκε καταφύγιο μεγάλο μέρος των Ταλιμπάν. Για την αντιμετώπιση του θέματος, οι ΗΠΑ πρότειναν την ένωση του ISAF με το OEF βρήκαν όμως εμπόδιου κάποιους από τους συμμάχους στο NATO με κύριους αρνητές την Γαλλία, την Γερμανία και την Μεγάλη Βρετανία. Η Γαλλία φοβόταν μήπως οι ΗΠΑ χρησιμοποιήσουν το NATO για να προωθήσουν μόνο τις δικές τους βλέψεις, ενώ οι δύο άλλες χώρες έβλεπαν το NATO ως μοχλό συγκράτησης των Αμερικανικών στρατιωτικών επιχειρήσεων και πολλές φορές ασυδοσιών⁶⁷.

3.3.3 Εμπόδια

Οι ενέργειες του NATO και οι βλέψεις του για ένα ελεύθερο και δημοκρατικό Αφγανιστάν, μακριά από τις επιρροές των τρομοκρατών και της εσωτερικής διαφθοράς, έβρισκαν πολλά εμπόδια. Αυτά τα εμπόδια είτε προέρχονταν από την προϋπάρχουσα αστάθεια που επικρατούσε στο Αφγανιστάν, είτε από την ίδια την οργανωτική βάση του NATO, καθυστερούσαν την αποτελεσματική επίλυση των προβλημάτων και συνέβαλαν στην αναδιαμόρφωση των σκοπών και των δράσεων του ίδιου του οργανισμού.

66 idib

67 Morelli V. , Belkin P. (2009) *NATO in Afghanistan: a Test of the Transatlantic Alliance*

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα ήταν η ίδια η ιδιοσυγκρασία του Αφγανιστάν. Η χώρα δεν είχε ποτέ υποδομές για να λειτουργήσει ένα σωστό σύστημα δικαιοσύνης ή μία δημοκρατική κυβέρνηση που θα μπορεί να επιτηρεί τις δράσεις και να ελέγχει τους πολίτες. Κάθε προσπάθεια του NATO να δημιουργήσει μία τέτοια στην πρωτεύουσα Καμπούλ έβρισκε ως αντίπαλο την διαφθορά των πολιτικών καθώς και τις επιρροές των Ταλιμπάν, τα απομεινάρια των οποίων δεν έφυγαν ποτέ πραγματικά από την περιοχή. Πολλές πρωτοβουλίες έλαβαν χώρα για τον περιορισμό της διαφθοράς στην κυβέρνηση Karzai αλλά η αντί-κυβερνητική πολιτική που έδραζε στην Καμπούλ και η αδυναμία να τεθεί ένα αξιόπιστο σύστημα προστασίας και ασφάλειας, υπονόμειναν κάθε προσπάθεια. Ακόμα και η διαμάχη στο εσωτερικό του NATO για την διαχείριση αυτού του προβλήματος δεν βοηθούσε την κατάσταση η οποία ολοένα και ξέφευγε ελέγχου⁶⁸.

Πολλά από τα εμπόδια που έβρισκε μπροστά του το NATO και συγκεκριμένα στις δράσεις της ISAF, προέρχονταν από το εσωτερικό του οργανισμού. Η πληθώρα κρατών-μελών που διέθεταν προσωπικό, εγκαταστάσεις και όπλα είχαν διαφορετικές απόψεις και όρους για το πως θα χρησιμοποιηθούν. Αυτοί οι όροι που έθεσαν τα κράτη ποίκιλλαν από τον τρόπο με τον οποίο μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα όπλα που προέρχονταν από τα ίδια έως και την περιοχή στην οποία θα μπορούσαν να τοποθετηθούν οι στρατιώτες. Για παράδειγμα, πολλές ήταν οι χώρες που έθεταν απαραβίαστο όρο να μην χρησιμοποιηθούν στρατιώτες της χώρας τους σε υψηλού κινδύνου περιοχές ώστε να μην υπάρχουν απώλειες και κατά συνέπεια δυσαρέσκεια του κόσμου. Οι περιορισμοί αυτοί υπονόμειναν τις δράσεις του NATO, οι στρατηγοί των οποίων χρειάζονταν απόλυτη ευελιξία κινήσεων και χρήσης του προσωπικού για να επιτύχουν τους στόχους τους γρήγορα και με τις μικρότερες δυνατές απώλειες.⁶⁹

Ένα εξίσου σημαντικό εμπόδιο με το οποίο ερχόταν αντιμέτωπο το NATO στις προσπάθειες του να καταστείλει την τρομοκρατία και να αναστηλώσει τον Αφγανιστάν σε δημοκρατική χώρα που η ίδια θα έχει τον έλεγχο των πράξεων της, ήταν η απόσταση που έπρεπε να διανύσουν τα στρατεύματα για να φτάσουν στην περιοχή. Όπως αναφέραμε, η αποστολή του NATO στο Αφγανιστάν ήταν η πρώτη του οργανισμού εκτός συνόρων. Η απειρία του οργανισμού σε τέτοιου είδους αποστάσεις και αποστολές (η περίπτωση του Κοσόβου ναι μεν μοιάζει αλλά αποτελεί τελείως διαφορετική περίπτωση σε θέμα ποιότητας και ποσότητας προσωπικού) σε συνδυασμό με τους όρους που έθετε το κάθε κράτος, δημιουργούσε προβλήματα στην εύρεση προσωπικού και στην μεταφορά του σε μία τόσο μακρινή χώρα. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η παροχή από την Αμερική του μεγαλύτερου ποσοστού προσωπικού των αποστολών του ISAF. Πιο συγκεκριμένα το

68 idib

69 idib

2011, που παρατηρούμε τον μεγαλύτερο αριθμό νατοϊκού στρατού, ύψους 132.457, λίγο περισσότερο από το 50% αποτελούσαν Αμερικανοί στρατιώτες⁷⁰.

3.3.4 Αποστολή Αποφασιστικής Υποστήριξης (Resolute Support Mission)

Οι προσπάθειες της ISAF, παρόλο που υπονομεύονταν αρκετά από εσωτερικούς και εξωτερικούς φορείς, δημιούργησαν αποτελέσματα και οδήγησαν στις πρώτες εκλογές στο Αφγανιστάν και την περιπετειώδη⁷¹ εκλογή του Ashraf Ghani ως του νέου Προέδρου το 2014. Η σταδιακή αποχώρηση της Al-Qaeda από την περιοχή σε συνδυασμό με την θετική άποψη του Ghani για την παραμονή των Νατοϊκών στρατευμάτων οδήγησε το NATO στο να αλλάξει τον σκοπό και τον τρόπο επίτευξής του. Για τον λόγο αυτό και με την ISAF να έχει πετύχει μεγάλο μέρος των αρχικών επιδιώξεών της, η τελευταία σταμάτησε τις εργασίες της και την διαδέχτηκε η Αποστολή Αποφασιστικής Υποστήριξης (εφ, RSM) από την πρώτη Ιανουαρίου 2015⁷². Το τελικό κείμενο της έναρξης εργασιών της RSM υπογράφηκε στην Καμπούλ στις 30 Σεπτεμβρίου 2014 ανάμεσα στον Ghani και το NATO, το οποίο αργότερα εγκρίθηκε και από το Αφγανικό Κοινοβούλιο και το οποίο περιείχε αναλυτικά τους στόχους και τον αριθμό των Νατοϊκών δυνάμεων που θα προσπαθούσαν να τους φέρουν εις πέρας⁷³.

Η RSM ήταν μία μη-στρατιωτική αποστολή του NATO με κύριο σκοπό την υποστήριξη της Αφγανής κυβέρνησης για να υπάρξει διαύγεια, οργάνωση και σωστή διαχείριση του προϋπολογισμού. Πιο συγκεκριμένα οι λειτουργίες της περιοριζόταν στην οργάνωση, προγραμματισμό και διαχείριση του προϋπολογισμού, την παροχή εγγύησης για διαφάνεια και σωστό καταμερισμό ευθυνών, την διαβεβαίωση σωστής διακυβέρνησης σύμφωνα με τους νόμους και τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, την στρατολόγηση, εκπαίδευση και διαχείριση του στρατιωτικού και αστυνομικού προσωπικού (ANDSF)⁷⁴.

Καθώς οι εργασίες της RSM ήταν κατά βάση οργανωτικές και καθόλου στρατιωτικές, το προσωπικό που χρειαζόταν για την εκπλήρωση των στόχων ήταν πολύ λιγότερο σε σχέση με την ISAF. Περίπου 12.000 προσωπικό από 14 κράτη-μέλη του NATO τοποθετήθηκαν στο κέντρο βάσης, την Καμπούλ, το αεροδρόμιο Bagram και σε 4 άλλες περιοχές: Mazar-

70 Yanan. S. (2015) *The US Commitment to NATO in the Post-Cold War Period*.

71 Vestenkov D. Pedersen M. (2016) *Identifying lessons of withdrawal and capacity building in Afghanistan: From the Soviet enterprise to NATO's Resolute Support Mission Transition In Afghanistan*

72 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm

73 https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-af/dv/nato_afghanist/nato_afghanistan.pdf

74 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm

e Sharif, Herat,, Kandahar, Langhman⁷⁵. Ο αριθμός αυτός αυξήθηκε στους 16-17.000 το 2016-17 ενώ μειώθηκε κοντά στις 10.000 το 2021.

3.3.5 Απομάκρυνση Νατοϊκού προσωπικού.

Οι προσπάθειες της RSM να καταστήσουν το Αφγανιστάν μία δημοκρατική χώρα που θα μπορούσε να σταθεί μόνη της και να λειτουργήσει απρόσκοπτα για ένα καλύτερο μέλλον φαίνεται να είχαν βρει ένα μερικό θετικό αντίκρισμα. Ωστόσο, η μακρόχρονη παρουσία του NATO και της Αμερικής ξεχωριστά στα Αφγανικά πράγματα είχε κουράσει τόσο το ίδιο το προσωπικό του οργανισμού όσο και τον κόσμο που ζητούσε να μείνει το Αφγανιστάν μόνο του και να διαχειριστεί πλέον τα δικά του πράγματα, χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις.

Έτσι, και με την δικαιολογία της υπογραφής συμφώνου μεταξύ ΗΠΑ και Ταλιμπάν τον Φεβρουάριο του 2020, ξεκίνησαν οι εργασίες για την αποχώρηση των Αμερικανικών στρατευμάτων. Στις 14 Απριλίου του 2021 το NATO αποφάσισε και την αποχώρηση του δικού του προσωπικού καθώς “δεν υπήρχαν άλλες στρατιωτικές λύσεις για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Αφγανιστάν”⁷⁶. Όπως χαρακτηριστικά είπε ο τότε Γενικός Γραμματέας του NATO “Πήγαμε στο Αφγανιστάν μαζί, διαμορφώσαμε τις απόψεις μας μαζί και μαζί θα αποχωρήσουμε”⁷⁷. Η εκκένωση του Αφγανιστάν από Νατοϊκό προσωπικό ξεκίνησε την 1η Μαΐου 2021 ενώ μέχρι τον Σεπτέμβριο είχαν αποχωρήσει όλα τα στρατεύματα.

3.4 Αποτελέσματα και κριτική.

3.4.1 Αποτελέσματα.

Η 18ετής παρουσία του NATO στο Αφγανιστάν έληξε σχεδόν άδοξα καθώς ήδη οι Ταλιμπάν είχαν κερδίσει έδαφος και είχαν ρίξει τη νόμιμη κυβέρνηση της χώρας, υπονομεύοντας έτσι όλες τις προσπάθειες απομάκρυνσής τους. Όπως είχαμε αναφέρει και προηγουμένως, παρά την πολυετή και κοστοβόρα επιχείρηση του NATO και των Αμερικανικών δυνάμεων, οι Ταλιμπάν φρόντισαν να προσαρμόζονται στις διάφορες πολιτικές και εν τέλει να αφήνουν πάντοτε το στίγμα τους και να κάνουν την παρουσία

75 https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-af/dv/nato_afghanist/nato_afghanistan.pdf

76 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm

77 https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_183086.htm

τους αισθητή χωρίς να απομακρύνονται πραγματικά. Η ανθεκτικότητα των τρομοκρατών και τα διάφορα εμπόδια που βρίσκονταν συχνά μπροστά στο NATO και τις δυνάμεις του, δημιούργησαν συνθήκες τέτοιες στο Αφγανιστάν που καμία βοήθεια εν τέλει δεν επαρκούσε για να εκδημοκρατίσει την χώρα και να αποτρέψει στους Ταλιμπάν να επιστρέφουν συνεχώς.

Το NATO με τους συμμάχους του έδειξαν πως η τρομοκρατία μπορεί να συγκρατηθεί και να περιοριστεί. Δεδομένου, μάλιστα, πως πρόκειται για οργανισμούς που ασκούν τρομοκρατία, χωρίς συγκεκριμένη βάση και με πολλά “κεφάλια” που μπορούσαν να αντικατασταθούν την αμέσως επόμενη στιγμή, οι ενέργειες του NATO δημιούργησαν μία σχετικά σταθερή κατάσταση, αν όχι στο Αφγανιστάν, στον υπόλοιπο κόσμο. Η ανάδειξη και άλλων τρομοκρατικών οργανώσεων (π.χ. ISIS) μας δείχνει πως πρόκειται για μία συνεχιζόμενη προσπάθεια η οποία είναι σχεδόν αδύνατο να εξαντληθεί πλήρως.

3.4.2 Κριτική.

Όπως αναφέραμε η αποτυχία να εγκατασταθεί μόνιμα μία δημοκρατική κυβέρνηση στο Αφγανιστάν και η ταχύτητα με την οποία οι Ταλιμπάν ανέκτησαν την εξουσία δημιούργησε πολλά ερωτήματα και πολλές καχυποψίες για τις συλλογικές προσπάθειες παγκόσμιου βεληνεκούς, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για πολεμικές επιχειρήσεις που εκ των πραγμάτων θα σημειωθούν θύματα. Πρώτο από όλα το NATO ήταν αυτό που έκανε μία αρκετά αντικειμενική αυτοκριτική⁷⁸ και η οποία κατά κύριο λόγο αντικατοπτρίζει το κοινό αίσθημα και απαντάει σε αμφιβολίες και ερωτήματα που τέθηκαν μετά την αποχώρηση των στρατευμάτων.

Σύμφωνα με αυτή, το NATO αναδεικνύει τη σημασία που έχει η συλλογική προσπάθεια για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ενός φαινομένου που δεν περιορίζεται σε σύνορα και τονίζει την ανάγκη συνέχισης των προσπαθειών. Επιπρόσθετα, αναγνωρίζει τον σωστό δρόμο που είχε λάβει η αποστολή ως προς τον περιορισμό των Ταλιμπάν αλλά και την αποτυχία στην καθιέρωση ενός δημοκρατικού καθεστώτος ικανού να σταθεί στα πόδια του απέναντι στους τρομοκράτες.

Δίνει ιδιαίτερη έμφαση όμως σε μια σειρά λαθών που ακολουθήθηκαν ώστε να φτάσει η κατάσταση σε αυτό το σημείο. Αρχικά, γίνεται ιδιαίτερη κριτική στον τρόπο με τον οποίο το NATO έθεσε τους στόχους αλλά ταυτόχρονα έδρασε πέρα από αυτούς, σε σημεία που δεν ήταν της αρμοδιότητάς του. Μάλιστα, αναφέρεται σε μη-στρατιωτικούς στόχους που δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα μίας στρατιωτικής/αμυντικής συμμαχίας. Ως προς αυτό να προσθέσουμε, πως αν το NATO είχε τη δυνατότητα και την αρμοδιότητα να χειρίζεται

78 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf

μη-στρατιωτικές επιχειρήσεις, τότε ίσως οι στόχοι του να συνέπιπταν με άλλους οργανισμούς και δη τον ΟΗΕ, αμφισβητώντας έτσι τον ρόλο και τον ίδιο τον λόγο ύπαρξης είτε του NATO είτε άλλων, εξίσου σημαντικών, διεθνών οργανισμών.

Επιπρόσθετα, βασική κριτική γίνεται στο τρόπο με τον οποίο το NATO χειρίστηκε τους πολίτες και την παράδοση που είχε το Αφγανιστάν. Από την προσπάθεια του να καταργήσει την παραγωγή οπίου, που όπως αναφέραμε αποτελούσε ένα μεγάλο μέρος της συνολικής παραγωγής του Αφγανιστάν, έως την τυφλή εμπιστοσύνη που έδειξε σε κυβερνήσεις και πολιτικούς που παραδοσιακά ταλαιπωρούνται από διαφθορά, το NATO χειρίστηκε καταστάσεις με βάση τα δυτικά πρότυπα και τον δυτικό τρόπο οργάνωσης που πολλές φορές δεν αντιστοιχούσε και δεν ήταν λειτουργικός στις ιδιαιτερότητες του Αφγανιστάν.

Το τελευταίο κομμάτι της κριτικής αφορά την εσωτερική οργάνωση και την επικοινωνία μεταξύ των κρατών-μελών, η απουσία της οποίας πολλές φορές έκανε τις επιχειρήσεις δυσλειτουργικές και αναποτελεσματικές. Η έκθεση του NATO αναφέρεται χαρακτηριστικά στην καθυστέρηση μεταφοράς πληροφοριών από το πεδίο της μάχης απευθείας στα κράτη-μέλη καθώς και την αδυναμία πολλών κρατών να συμμετέχουν ενεργά στις συζητήσεις περί συμφωνίας με τους Ταλιμπάν. Στο ίδιο πλαίσιο, το NATO κατακρίνει την αδυναμία του οργανισμού να παίρνει αποφάσεις σε μικρό χρονικό διάστημα, θέτοντας ως παράδειγμα την ανάθεση της απομάκρυνσης του νατοϊκού προσωπικού από το Αφγανιστάν σε τρίτο φορέα καθώς το NATO δεν ήταν σε ετοιμότητα να το φέρει εις πέρας⁷⁹.

Είναι αλήθεια πως η επιχείρηση στο Αφγανιστάν δεν χαρακτηρίστηκε από επιτυχία. Η αστάθεια στις Αφγανικές κυβερνήσεις, η ανθεκτικότητα των Ταλιμπάν που σε κάθε προσπάθεια του NATO να τους απομακρύνουν, πάντοτε άφηναν το στίγμα τους και την επιρροή τους και η απειρία του NATO σε μη-στρατιωτικές επιχειρήσεις δημιούργησαν την αίσθηση ότι η αποτυχία ήταν προκαθορισμένη. Το μόνο θετικό που μπορεί κάποιος να κρατήσει από την 18χρονη στρατιωτική επιχείρηση ήταν συνεργασία των κρατών, έστω και περιορισμένη, σε ζητήματα που τάραξαν και συνεχίζουν να ταράζουν την διεθνή σταθερότητα και ασφάλεια.

79 idib

Κεφάλαιο 4

Σύγκριση

4.1 Εισαγωγή.

Το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει μία συγκριτική ανάλυση μεταξύ των δύο επιχειρήσεων του ΝΑΤΟ, τον βομβαρδισμό της Σερβίας και την παρουσία στο Αφγανιστάν. Γίνεται μία προσπάθεια να αναλυθεί ο τρόπος που διεξήχθησαν οι αποστολές, τα αποτελέσματα αυτών καθώς και η νομική βάση στην οποία στηρίχθηκε το ΝΑΤΟ για να αιτιολογήσει την εμπλοκή του στις υποθέσεις και στο έδαφος άλλων κρατών. Είναι αλήθεια πως οι δύο επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ έχουν αρκετά μεγάλες διαφορές ως προς τον τρόπο χειρισμού της εκάστοτε κατάστασης καθώς και του ρόλου που είχε ο οργανισμός. Ωστόσο, μπορεί να εξαχθεί ένα αποτέλεσμα που να αναδεικνύει τον καλύτερο τρόπο διαχείρισης καθώς και τα μαθήματα που εν τέλει έμαθε το ΝΑΤΟ για πιθανές μελλοντικές επεμβάσεις.

4.2 Νομική υπόσταση.

Για να κριθεί μία επιχείρηση, και δη στρατιωτική, νόμιμη, ο κάθε δρών οφείλει να πάρει έγκριση από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ⁸⁰. Το να έχει μία δράση νομική υπόσταση κρίνεται απολύτως απαραίτητο καθώς με αυτό τον τρόπο δικαιολογούνται οι πράξεις του στο πεδίο της μάχης, που φυσικά εμπίπτουν και στο διεθνές δίκαιο περί ανθρωπιστικών όρων στους πολέμους⁸¹.

Όπως αναφέραμε, η επιχείρηση του ΝΑΤΟ στην Σερβία (Operation Allied Force) δεν είχε έγκριση από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Μάλιστα, δεν έγινε καν προσπάθεια να αποκτηθεί καθώς το ΝΑΤΟ γνώριζε πως η απάντηση στον βομβαρδισμό θα ήταν αρνητική. Η Ρωσία και η Κίνα είχαν ήδη δηλώσει την πρόθεσή τους να ασκήσουν Βέτο σε

80 <https://unric.org/el/%CF%84%CE%B1-%CF%8C%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/>

81 <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/geneva-conventions-1949additional-protocols-and-their-commentaries>

οποιαδήποτε βομβαρδιστική ενέργεια κατά της Σερβίας, η πρώτη γιατί είχε στενούς ιδεολογικούς δεσμούς με την Γιουγκοσλαβία αλλά ιδιαίτερα κακές σχέσεις με τις ΗΠΑ μετά και τον Ψυχρό Πόλεμο. Η δεύτερη γιατί αρχικά ήταν υπέρμαχος της εδαφικής κυριαρχίας των κρατών και της μη-παρέμβασης τρίτων κρατών στις υποθέσεις ενός τρίτου κράτους. Επιπρόσθετα, η Κίνα είχε τις δικές της εν εξελίξει υποθέσεις που έμοιαζαν ιδιαίτερα με την υπόθεση του Κοσόβου και υπήρχε ο φόβος ότι η έγκριση μίας τέτοιας επέμβασης τώρα έδινε το δικαίωμα για μία επέμβαση εναντίον της Κίνας στο μέλλον. Όπως αναφέρει και ο Reisman⁸², ένα συμβάν στην άκρη του κόσμου μπορεί να επηρεάσει ένα κράτος στην άλλη άκρη και σίγουρα η Κίνα δεν ήθελε να δώσει την έγκριση σε μία τέτοιου είδους επέμβαση τώρα, τη στιγμή που μπορεί να συμβεί το ίδιο εναντίον της σε μελλοντική/πιθανή επιχείρηση στην Ταϊβάν.

Από την άλλη η επιχείρηση στο Αφγανιστάν από την πρώτη στιγμή είχε νομική υπόσταση. Αμέσως μετά την τραγωδία των Δίδυμων Πύργων, το NATO έθεσε σε λειτουργία το άρθρο 5⁸³ της Ιδρυτικής Συνθήκης που σχετίζεται με την συλλογική άμυνα. Έτσι, αμέσως έλαβε και την έγκριση του Σ.Α. του ΟΗΕ νομιμοποιώντας τις ενέργειες του. Επιπρόσθετα, το NATO έκτοτε προσπαθούσε κάθε ενέργεια του στο Αφγανιστάν να βασίζεται σε νόμους και συμφωνίες. Πιο συγκεκριμένα, ακόμα και μετά το τέλος των επιχειρήσεων της ISAF και με την επιθυμία του Ghani το Νατοϊκό προσωπικό να παραμείνει στο Αφγανιστάν, το NATO φρόντισε να προσυπογράψει αυτή του την επιθυμία σε συμφωνία που περιέγραφε του σκοπούς και τον τρόπο επίτευξής τους⁸⁴.

4.3 Αποστολές και περιεχόμενο.

Ο τρόπος με τον οποίο εκτελέστηκαν οι επιχειρήσεις, η χρονική διάρκεια, οι αποφάσεις που πάρθηκαν όταν χρειάστηκε να προσαρμοστούν στις εκάστοτε συνθήκες ακόμα και ο αριθμός του προσωπικού που χρησιμοποιήθηκε ήταν τελείως διαφορετικά στη Σερβία από ότι στο Αφγανιστάν.

Αρχικά, οι 78 ημέρες ανελέητου βομβαρδισμού δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να συγκριθούν με την 20χρονη παρουσία Αμερικανικών δυνάμεων και την 18χρονη παρουσία νατοϊκών δυνάμεων στο Αφγανιστάν. Στον πολύ σύντομο βομβαρδισμό της Σερβίας, οι αποφάσεις που έπρεπε να ληφθούν ήταν γρήγορες και της χωρίς ιδιαίτερη ανάλυση ώστε να μπορεί να προσαρμοστεί στις εκάστοτε συνθήκες, συνήθως τις απαντήσεις του Μιλόσεβιτς. Βασικός στόχος ήταν η υποταγή του Μιλόσεβιτς και η αποχώρηση του από

82 Reismant M. (1984) International Incidents: Introduction to a New Genre in the Study of International Law

83 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm

84 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_116072.htm?selectedLocale=en

την διεκδίκηση της περιοχής του Κοσόβου με το πρόσχημα της ανθρωπιστικής βοήθειας. Όπως αναφέρθηκε και στο κυρίως κείμενο, το ΝΑΤΟ υποστηριζόμενο κυρίως από την Αμερική, περισσότερο ήθελε να ‘δώσει ένα μάθημα’ στον Μιλόσεβιτς παρά να βοηθήσει τους Αλβανούς του Κοσόβου που βρίσκονταν υπό καθεστώς εθνοκάθαρσης. Το γεγονός αυτό παρουσιάζεται ξεκάθαρα και στην τροπή που πήρε η επιχείρηση. Η αποκλειστικά εναέρια εκστρατεία, χωρίς προσωπικό εδάφους, σε συνδυασμό με την σχεδόν τυχαία επιλογή στόχων, χωρίς ιδιαίτερη σκέψη για τους αθώους, δείχνει την βιασύνη με την οποία πάρθηκαν οι σχετικές αποφάσεις. Αυτή είναι και μία από τις βασικές κριτικές προς το ΝΑΤΟ και την βομβαρδιστική επιχείρηση κατά της Σερβίας.

Από την άλλη μεριά, βρίσκεται ο πολυετής πόλεμος τριβής που εκτόνησε η Αμερική με την κατά βάση λειτουργική υποστήριξη του ΝΑΤΟ. Η παρουσία του ΝΑΤΟ στο Αφγανιστάν δεν είχε ως σκοπό την ταχύτατη απομάκρυνση των τρομοκρατών από την χώρα, γεγονός εκ των πραγμάτων και εκ του αποτελέσματος αδύνατο, αλλά την σταδιακή φθορά των Ταλιμπάν σε συνδυασμό με την δημιουργία κλίματος ανάπτυξης στην χώρα ώστε να μπορέσουν να αποβάλλουν κάθε τρομοκρατική επιρροή. Η εκπαίδευση του Αφγανικού στρατού, η δημιουργία δικαστικού σώματος και Κοινοβουλίου καθώς και η προσπάθεια του οργανισμού να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις ώστε το Αφγανιστάν να μπορεί να σταθεί μόνο του στα πόδια του, αποδεικνύει τον μη-στρατιωτικό ρόλο που είχε αναλάβει το ΝΑΤΟ στην περιοχή. Τα παραπάνω αποδεικνύονται ακόμα περισσότερο από το γεγονός ότι ακόμα και μετά την λήξη της επίσημης αποστολής του ΝΑΤΟ, η ίδια η κυβέρνηση του Αφγανιστάν επέμενε στην νατοϊκή παρουσία στην περιοχή ώστε να συνεχίσουν το έργο τους, αυτή τη φορά μέσω της RSM.

4.4 Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρονται και στις συγκεκριμένες περιπτώσεις δεν αντικατοπτρίζουν την προσπάθεια και το πραγματικό έργο που ολοκληρώθηκε.

Ο βομβαρδισμός της Σερβίας έληξε με την παραίτηση του Μιλόσεβιτς από τα δικαιώματα του στο Κόσοβο καθώς και από την απομάκρυνση των Γιουγκοσλαβικών δυνάμεων από την περιοχή. Μετά από λίγους μήνες μάλιστα ο ίδιος ο Μιλόσεβιτς έπεσε από την εξουσία χάνοντας τις επικείμενες εκλογές. Θεωρητικά, ο βάνανσος βομβαρδισμός της Σερβίας πέτυχε τον αρχικό του στόχο οδηγώντας μάλιστα το Κόσοβο στην ανεξαρτητοποίηση του το 2008. Ωστόσο, πόσο επιτυχημένη μπορεί να θεωρείται μία επιχείρηση που εξαναγκάζει τον αντίπαλο να υποχωρήσει απλώς σκοτώνοντας περισσότερους αθώους και κατευθύνοντας την κοινή γνώμη εναντίον του; Μπορεί το αποτέλεσμα να ήταν αυτό που

επιθυμούσε η Αμερική και το NATO αλλά ο τρόπος με τον οποίο επετεύχθη ήταν, πέρα από παράνομος, πραγματικά κατακριτέος.

Αντίθετα, στην περίπτωση του Αφγανιστάν, ο αρχικός σκοπός δεν επετεύχθη. Η παρουσία των Ταλιμπάν ήταν ιδιαίτερα επίμονη και κάθε στρατιωτική προσπάθεια της Αμερικής και οργανωτική του NATO έπεφτε στο κενό. Τα πολλά κεφάλια της οργάνωσης σε συνδυασμό με την παράδοση των Αφγανικών κυβερνήσεων να διαφθείρονται εύκολα, δυσκόλεψαν ακόμα περισσότερο το έργο του οργανισμού. Με την αποχώρηση όλων των στρατευμάτων και του προσωπικού, οι Ταλιμπάν επέστρεψαν στην εξουσία και η επιχείρηση χαρακτηρίστηκε από αποτυχία. Ωστόσο, θα ήταν άδικο να πούμε ότι η προσπάθεια του NATO ήταν αυτή που οδήγησε στην αποτυχία. Ο οργανισμός, δεδομένης και της απειρίας αλλά και της στρατιωτικής του φύσης, δημιούργησε ικανοποιητικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός δημοκρατικού καθεστώτος που θα μπορούσε να χειριστεί κρίσιμες καταστάσεις. Προφανώς αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν λάθη ή ότι κάποιες ενέργειες θα έπρεπε και θα μπορούσαν να γίνουν ταχύτερα ή συντομότερα.

Επομένως, δεν μπορούμε να κρίνουμε καμία από τις δύο επιχειρήσεις αυτές καθαυτές αποκλειστικά από το αποτέλεσμα τους. Η περίπτωση της Σερβίας πέτυχε το στόχο της αλλά με ακραία και παράνομα μέσα ενώ η επιχείρηση στο Αφγανιστάν δεν κατάφερε να επιτύχει αλλά ήταν κυρίως εξωτερικοί παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτό.

Κεφάλαιο 5.

Συμπεράσματα.

Σε αυτή την εργασία έγινε μία προσπάθεια να αναλυθεί το πως ο βομβαρδισμός της Σερβίας από το NATO και τα αποτελέσματα αυτού εντύπωσαν στον οργανισμό την ανάγκη να διαχειρίζονται τις απειλές με περισσότερη οργάνωση και σκέψη. Ως αντιπαράδειγμα δίνεται η επιχείρηση του NATO στο Αφγανιστάν λίγα χρόνια αργότερα.

Για να επιτευχθεί αυτό:

1. Έγινε ανάλυση των επιχειρήσεων του NATO τόσο στη Σερβία όσο και στο Αφγανιστάν καθώς και των γεγονότων που οδήγησαν στην αντίδραση του οργανισμού.
2. Έγινε μία σύγκριση των δύο επιχειρήσεων στα πεδία της νομικής υπόστασης, των περιεχομένων των επιχειρήσεων καθώς και των αποτελεσμάτων τους.

Ο αιματηρός βομβαρδισμός στη Σερβία έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα μεν, ωστόσο δημιούργησε τόση αντιπαράθεση στην κοινή γνώμη και στην ακαδημαϊκή κοινότητα που το NATO ξεκίνησε να αναθεωρεί το πώς πρέπει να διαχειρίζεται κρίσεις και αμφιλεγόμενες καταστάσεις. Η, όχι και τόσο, τυχαία επιλογή στόχων προς βομβαρδισμό σε συνδυασμό με την αδυναμία του NATO να αποκτήσει την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας δημιουργούσαν ολοένα και περισσότερες αμφιβολίες για τον πραγματικό στόχο του NATO καθώς και για τους λόγους ύπαρξής του.

Από την άλλη μεριά, ο τρόπος διαχείρισης της κατάστασης στο Αφγανιστάν, με την απόλυτη έγκριση του ΟΗΕ και με την πλήρη οργάνωση της αποστολής βάσει νομικού πλαισίου, δημιούργησε την πεποίθηση ότι το NATO έμαθε από τα λάθη του στην επιχείρηση της Σερβίας και συμμορφώθηκε με τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου. Η επιχείρηση είχε, προφανώς διαφορετικό σκοπό ενώ η ξεχωριστή επέμβαση των ΗΠΑ στην εξάλειψη της τρομοκρατίας, έδωσαν διαφορετικό πρόσημο την συμμετοχή του NATO. Ο υποστηρικτικός ρόλος στις στρατιωτικές επιχειρήσεις της Αμερικής, περιόριζε τη δυνατότητα του NATO να εκφράσει ελεύθερα την άποψη του και να δράσει αναλόγως. Παρ' όλα αυτά οι μη στρατιωτικές δράσεις σε μία τόσο απόμακρη περιοχή και με τόσο

καινοφανή κρίση, όπως αυτή της τρομοκρατίας, έδρασαν καταλυτικά στην, προσωρινή έστω, απομάκρυνση των Ταλιμπάν από την περιοχή.

Έτσι, θα μπορούσαμε να κλείσουμε λέγοντας πως το NATO φαίνεται όντως να έμαθε να χειρίζεται διαφορετικά τις καταστάσεις μετά την ηθική αποτυχία του βομβαρδισμού της Σερβίας. Φαίνεται πως η Σερβία αποτέλεσε ένα καλό μάθημα για τις μετέπειτα εμπλοκές του οργανισμού σε παγκόσμιου βεληνεκούς κρίσεις. Όπως μάλιστα και η περίπτωση του Αφγανιστάν αποτελεί εξίσου καλό μάθημα για τις λειτουργίες που πρέπει να επιτελεί ένας αμυντικός/στρατιωτικός οργανισμός, το NATO.

Τέλος, τίθεται ένα άλλο ερώτημα το οποίο προκύπτει από τις δράσεις του NATO και στις δύο περιοχές. Αν το NATO είναι μία στρατιωτική/αμυντική συμμαχία, πως δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις και με ποια δικαιολογία οι δράσεις του ήταν λειτουργικές/οργανωτικές στην επιχείρηση του Αφγανιστάν; Δεν συμπίπτουν έτσι οι λειτουργίες του με άλλους διεθνείς οργανισμούς που έχουν δημιουργηθεί αποκλειστικά για αυτού του είδους τις επιχειρήσεις; Αν τα προηγούμενα υφίστανται, πρέπει το NATO να αλλάξει σύσταση και σκοπούς ή απλώς πρέπει εφεξής να ασχολείται μόνο με στρατιωτικά θέματα και όχι με κάτι που δεν εμπίπτει της αρμοδιότητας του; Όλα αυτά τα ερωτήματα δίνουν το έναυσμα για μία ξεχωριστή έρευνα πάνω στον οργανισμό, ενώ ενδιαφέροντα θα είναι και τα συμπεράσματα που θα βγουν τόσο από την εμπλοκή του στον πόλεμο Ουκρανίας-Ρωσίας όσο και από την στάση που θα κρατήσει στην κρίση της Μέσης Ανατολής με το Ισραήλ και το Ιράν ως τους κυρίαρχους ενορχηστρωτές μίας ακόμα ένοπλης σύρραξης.

Βιβλιογραφία.

Βιβλία.

- Allen, R. C. (1999). *Why Kosovo?: The anatomy of a Needless War*. Canadian Centre for Policy Alternatives = Centre canadien de politiques alternatives. p. 15
- Bodnar, J. E. (2024). *Divided by Terror American patriotism after 9*. The University of North Carolina Press.
- Cainkar, L. A. (2009). *Homeland Insecurity: The Arab American and Muslim American Experience After 9/11*. Russell Sage Foundation.
- Committee on the Initial Assessment of Readjustment Needs of Military Personnel, V., and Their Families, Populations, B. on the H. of S., & Medicine, I. of. (2014). *Returning home from Iraq and Afghanistan: Preliminary assessment of readjustment needs of veterans, service members, and their families*. National Academy Press.
- Daalder, I. H. (2001). *Winning ugly: NATO's war to save Kosovo*. Rowman & Littlefield. p. 233
- Drezov, K., Gökyay, B., & Waller, M. (2001). *Kosovo: The Politics of Delusion*. Routledge. p. 4
- *Ethnic cleansing in Kosovo: An accounting*. (1999). . United States. Department of State.

- Gallis, P. E., & Morelli, V. L. (2008). *NATO in Afghanistan: A test of the transatlantic alliance*. Congressional Research Service.
- Herring, E. (2001). *From Rambouillet to the Kosovo Accords: NATO's war against Serbia and its aftermath*. Routledge.
- Judah, T. (2010). *The Serbs: History, myth and the destruction of Yugoslavia*. Yale University Press. p.132-133
- Judah, T. (2020). *Kosovo: What everyone needs to know*. Oxford University Press.
- Kumar, D. (2021). *Islamophobia and the politics of Empire* . Verso.
- Leurdijk, D. A., & Zandee, D. (2017). *Kosovo: From crisis to crisis*. Taylor and Francis. p. 15-16
- Malcolm, N. (2018). *Kosovo: A short history*. Pan Books. 213-214
- Mansfield, L., & Zawahiri, A. al. (2006). *His own words: Translation and analysis of the writings of dr. Ayman Al Zawahiri*. TLG Publications.
- Norris, J. (2005). *Collision course: NATO, Russia, and Kosovo*. Praeger Pub. p. 297
- Papasotiriou, H. (2002). *The Kosovo War: Kosovar insurrection, Serbian retribution and NATO intervention*. p. 52

- Wright, L. (2014). *The Looming Tower: Al Qaeda's road to 9*. Penguin Books Ltd. p.72-73

Άρθρα.

- Anscombe, F. F. (2006). The Ottoman Empire in Recent International Politics-II: The Case of Kosovo. *The International History Review*, 28(4), 758–793.
<http://www.jstor.org/stable/40109813>
- Burke, P. (2021). Al-Qaeda. *Global Jihadist Terrorism*.
<https://doi.org/10.4337/9781800371309.00009>
- Chomsky, N. (2001). *A Review of NATO's War over Kosovo*.
- Holmes, S. (2005). Al-Qaeda, September 11, 2001. *Making Sense of Suicide Missions*, 131–172. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199276998.003.0004>
- Judah, T. (1997). The Serbs: The Sweet and Rotten Smell of History. *Daedalus*, 126(3), 23–45. <http://www.jstor.org/stable/20027440>
- Leffler, M. P. (2011). 9/11 in Retrospect: George W. Bush's Grand Strategy, Reconsidered. *Foreign Affairs*, 90(5), 33–44.
- McGregor, A. (2003). "Jihad and the Rifle Alone": 'Abdullah 'Azzam and the Islamist Revolution. *Journal of Conflict Studies*, 23(2), p. 92–113.
- NACOS, B. L. (2003). The terrorist calculus behind 9-11: A model for future terrorism? *Studies in Conflict & Terrorism*, 26(1), 1–16.
<https://doi.org/10.1080/10576100390145134>
- Reisman, W. M. (1988). 1. international incidents: Introduction to a new genre in the study of International Law. *International Incidents*, 1–24.
<https://doi.org/10.1515/9781400859481.1>

- Rineheart, J. (2010). Counterterrorism and Counterinsurgency. *Perspectives on Terrorism*, 4(5), 31–47.
- Rynning, S. (2019). NATO's Futures. In *NATO's Futures: the Atlantic Alliance between Power and Purpose* (pp. 21–32). NATO Defense College.
- Steinke, R. R. (2015). A Look Back at NATO's 1999 Kosovo Campaign: A Questionably "Legal" but Justifiable Exception? *Connections*, 14(4), 43–56.
- U.S. Department of State, Bureau of European Affairs, Washington, DC. (1999, April 1). Ethnic cleansing in Kosovo - Serbia.
<https://reliefweb.int/report/serbia/ethnic-cleansing-kosovo>
- van Leeuwen, M. (2017). NATO and the War on Terror. *Atlantisch Perspectief*, 41(3), 14–18.

Άλλα.

- *Agreement between the North Atlantic Treaty Organization and the Islamic Republic of Afghanistan on the status of NATO forces and NATO personnel conducting mutually agreed NATO-led activities in Afghanistan.* NATO. (2014, September 30).
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_116072.htm?selectedLocale=en
- Batakovic, D. T. (2018, February 13). *Kosovo and Metohija: History, memory, identity*, in: *The Christian Heritage of Kosovo and Metohija, the historical and spiritual heartland of the Serbian people*, Sebastian Press 2015, 569-609. Academia.edu.
https://www.academia.edu/35911547/Kosovo_and_Metohija_History_Memory_I_dentity_in_The_Christian_Heritage_of_Kosovo_and_Metohija_The_Historical_and_Spiritual_Heartland_of_the_Serbian_People_Sebastian_Press_2015_569_609
- Csongos, F. (2008, April 9). Yugoslavia: Albright explains NATO Bombing threat. <https://www.rferl.org/a/1090602.html?>
- Cuatrecasas , L., & Likhachev , V. (n.d.). The crisis in Kosovo - CG (5) 7 Part II. <https://rm.coe.int/the-crisis-in-kosovo/1680718a7>
- Department of Justice. (n.d.-a). The USA PATRIOT Act: Preserving Life and liberty. https://www.justice.gov/archive/ll/what_is_the_patriot_act.pdf
- *Geneva Conventions of 1949.* International Humanitarian Law Databases. (n.d.). <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/geneva-conventions-1949additional-protocols-and-their-commentaries>

- *Home: Homeland security*. U.S. Department of Homeland Security. (n.d.). <https://www.dhs.gov>
- National Archives and Records Administration. (n.d.). *Operation Enduring Freedom: One Year of Accomplishments*. National Archives and Records Administration. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/defense/enduringfreedom.html>
- National Archives. (n.d.). *Global War on terror*. George W. Bush Library. <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>
- National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. (n.d.-b). The 9/11 Commission Report. <https://govinfo.library.unt.edu/911/report/911Report.pdf>
- Nato. (2011, March 9). *Operation active endeavour (2001-2016)*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm
- Nato. (2021, April 14). *NATO allies decide to start withdrawal of forces from Afghanistan*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_183086.htm
- Nato. (2023, July 4). *Collective defence and Article 5*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm
- Nato. (2023b, November 14). *AWACS: NATO's "eyes in the sky."* NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48904.htm
- Naval History and Heritage Command. (n.d.-c). Operation enduring freedom. <https://www.history.navy.mil/browse-by-topic/wars-conflicts-and-operations/middle-east/operation-enduring-freedom.html>

- North Atlantic Treaty Organization. (2021, November). Afghanistan Lessons Learned Process. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf
- North Atlantic Treaty Organization. (n.d.-d). NATO and Afghanistan. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-af/dv/nato_afghanist/nato_afghanistan.pdf
- Pedersen M. & Vestenskov D. (2016) *Transition in Afghanistan: Identifying lessons of withdrawal and capacity building in Afghanistan: From the Soviet enterprise to NATO's Resolute Support Mission*. Royal Danish Defence College; Copenhagen
- SONG, YANAN (2015) The US Commitment to NATO in the Post-Cold War Period, Durham theses, Durham University. <http://etheses.dur.ac.uk/10978/p.151-154>
- *The weight of Chains 1: 2010: A Boris Malagurski Film*. The Weight of Chains. (2019, October 11). <https://weightofchains.ca/one>
- THE WHITE HOUSE Office of the Press Secretary. (1999, March 24). STATEMENT BY THE PRESIDENT TO THE NATION.
- U.S. Department of State. (n.d.). *A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Kosovo*. U.S. Department of State. <https://history.state.gov/countries/kosovo>
- U.S. Department of State. (n.d.). Summary of the Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement. <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/101244.htm>

- *United Nations resolution 1244*. UNMIK. (1999, June 10).
<https://unmik.unmissions.org/united-nations-resolution-1244>
- United Nations Security Council. (2001, December 20). Resolution 1386.
<http://unscr.com/en/resolutions/doc/1386>
- Unricgreece. (n.d.). *Τα Όργανα των ηνωμένων εθνών*. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece. <https://unric.org/el/%CF%84%CE%B1-%CF%8C%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/>